

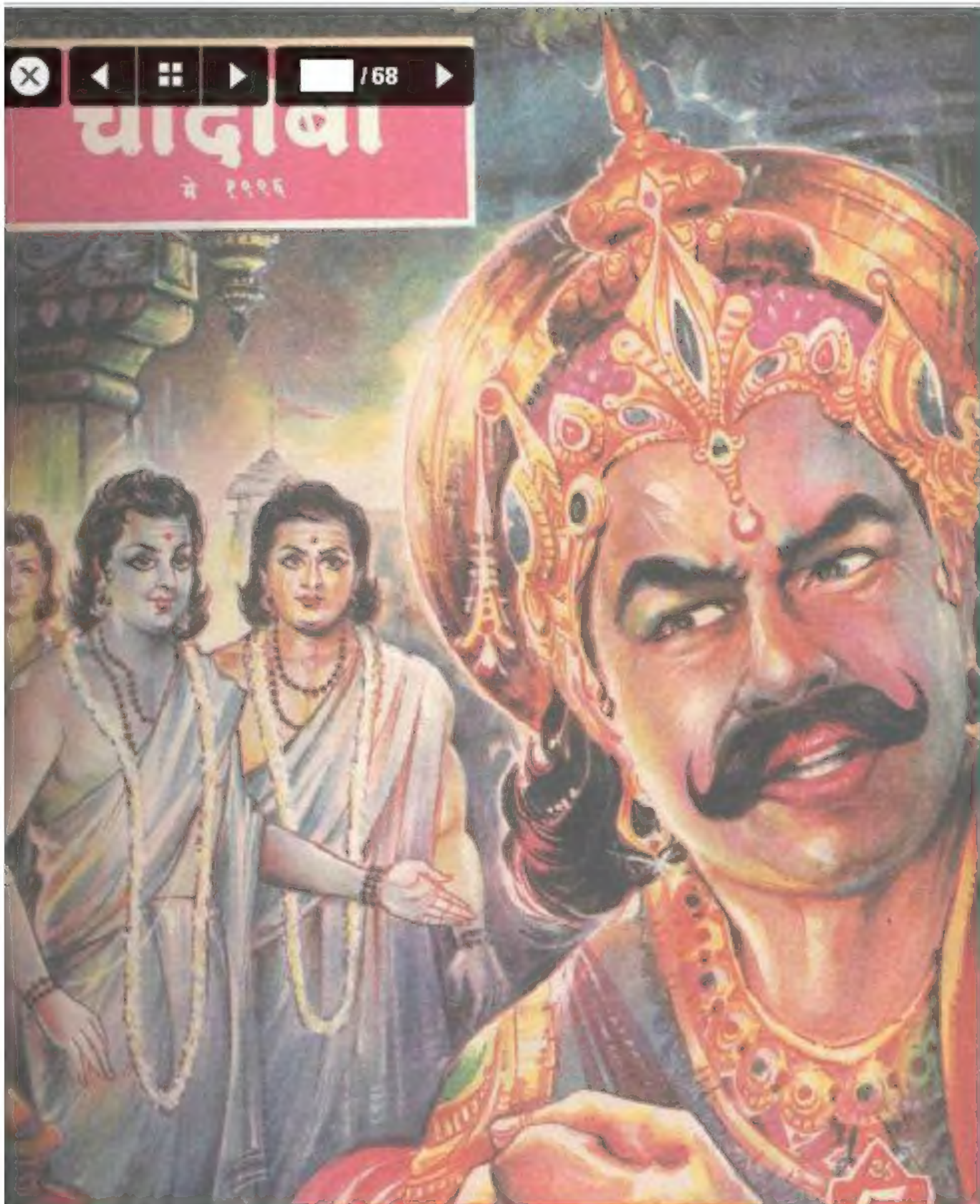

/ 58

यादवी

मे १९९६

लहान मुलांचे दांत सुलभतेने येण्यासाठी

डेन-टॉनिक®

‘होमिओचे’ दर्जेदार औषध

दांत सुलभतेने येण्यासाठी पाचव्या महिन्यापासून आपल्या बाळाला होमिओच्या डेन-टॉनिक गोळ्या नियमित दिल्यात दांत विनासायास येतात. मुलांची बिघडलेली तब्येत पूर्ववत होते आणि मुले हसू-खेळू लागतात.

★ डेन-टॉनिकच्या अस्सलतेची खात्री करून घ्या. ★

होमिओ लॅबोरेटरीज

प्लॉ. १, सोन उद्योग, जवरी (पूर), मुंबई ६१. फोन: १३४००८१, ८१२०२९१

अति

विश्व-समाचार

पॅलेस्टाइनचे अध्यक्ष

इजरायेलमधील एक छोटा देश आहे पॅलेस्टाइन. उत्तर अराफत यांची अध्यक्ष-पदी निवड झाली. २० जानेवारी रोजी झालेल्या निवडणुकीत ८८ सदस्यांचे एक कोमिटल निवडणूकाला आले. अराफत यांच्या नेतृत्वाखाली स्थापित झालेल्या विजयी गटाला निवडणुकीत बहुसंख्य मते मिळाली.

अराफत यांचे संपूर्ण नाव आहे -

अबुल रहमान अराफत बलकुद्राय, सन १९४१ मध्ये इजरायलची स्थापना झाली, पॅलेस्टाइनच्या नागरिकांना जापली मातृभूमि सोडून पाळून आले झाले. तेव्हा ते विक्षीतले वरून होते. आपल्या देशवासियांवर होणारे अत्याचार त्यांना सहन झाले नाहीत. अरबमतानच्या राष्ट्रांप्रतेशा त्यांच्यावर कुर प्रभाव होता. त्यांना आपले शिक्षण सोडून दिले.

जापल्या जमलेला त्यांची मातृभूमि मिळवून देण्याचा त्यांनी संकल्प केला. आपल्या या महान उद्देशाच्या पूर्वीभांडी त्यांनी पॅलेस्टाइन विमोचन संस्था (पी.एल.ओ.) स्थापन केली. काही कास ते या संघटनेचे अध्यक्ष बनून राहिले.

सर्वप्रथम त्यांनी इजरायलच्या आक्रमणकांच्या विरुद्ध शेरिंगा मुद्रा आरंभिले. यामुळे हे लोक मोठे उघावाही जाहेत असे इजरायलला वाटू लागले. यानंतर त्यांनी इजरायलच्या शेतेर्षा प्रत्यक्ष पुढे सरू केले. आणि त्यांना शत घोडे यका ही मिळाले. यामुळे पॅलेस्टाइनच्या जनतेला त्यांच्याबद्दल ट्रेम वाटू लागले. सन १९७४ मध्ये संयुक्त राष्ट्र-संघाच्या जनरल असेम्बली समोर अराफतने एक भाषण दिले. यावेळी शांतीचे चिन्ह म्हणून एक जैनूतची फावी आपल्या हातात धरून ते

म्हणाले - “ही जैनूतची फावी माझ्या हातातून कधी खाली पडू नये !”

इजरायलने पी.एल.ओ. ला कधी मान्यता दिली नाही. तसे पाहिले तर दोघांनी एकमेकांला मान्यता दिली नाही. म्हणून पुढे वाजुच राहिले. दोन्ही पक्षांनी आपापला विजय घोषित केला. तसेच आपला पराजय ही मान्यता. दोन्ही देशात तह व्हावा यासाठी अनेक वेळा प्रयत्न करू लागले. परिणाम असा झाला की सन १९८८ मध्ये अराफत यांनी संयुक्त राष्ट्र-संघात इजरायलला स्वतंत्र देश म्हणून मान्यता दिली. यामुळे जगातील अनेक देशात अराफत आदर्शणीय ठरले आणि एक प्रसिद्ध नेता म्हणून गाजले.

सन १९९३ मध्ये ‘पॅलेस्टाइन अथॉरिटी’ ची स्थापना झाली. पी.एल.ओ. आणि इजरायल यांच्यात सहावी बोलणी सुरू झाली. २९ सप्टेंबर १९९५ रोजी अराफत व इजरायलचे विदेश संचो सायमन पेरेज यांनी एका सहावर स्वाक्षया केल्या पश्चिम किनाऱ्यावरील राजा पट्रीसारख्या काही स्वतंत्र प्रदेशातून इजरायली सेना काढून घेण्यात आली. तेथे पॅलेस्टाइनचा अधिकार पुन्हा

प्रस्थापित झाला. लोकशाही शासन स्थापित करण्यासाठी सर्व-साधारण निवडणुका झाल्या.

पॅलेस्टाइन तसा फार प्राचीन देश आहे. पश्चिमी किनाऱ्यावरील जेरोको मध्ये सुमारे ९००० वर्षांपूर्वी मानव प्रथम येऊन राहिले. याला ऐतिहासिक आधार ही उपलब्ध आहे.

नुकत्याच झालेल्या निवडणुकीत अराफतच्या प्रसिद्धी होत्या ७२ वर्षे वयाच्या बीमारी लमीझा खालील, त्यांना १० उल्लेख मते मिळाली. अराफत यांना ८८ टक्के मते मिळाली.

पी.एल.ओ. आणि इजरायल यांच्यात तह घडवून आणण्याच्या कामी ईजिप्तने पुढाकार घेतला. झालेली निवडणूक हे स्वतंत्र पॅलेस्टाइनच्या निर्मितीतील पहिले पाऊल आहे असे ईजिप्तचे नेते मानतात.

माणूस जाऊन जाईल तरी कोडे?

जुगल, पन्नावात पोचला. आपल्याबरोबर त्याने काहीच आणले नव्हते. माथम माणण्यासाठी तो गावपाटलाकडे गेला. भूषणचं रिकामं असलेलं घर पाटलाने त्याला देवघल अन् नावात काम शोधायला मागितलं.

जुगल प्रथम भूषणकडेच जाऊन त्याला म्हणाला, "मालक, तुमचं घर फार आवडलं मला. तिथे खूप छान वाटतंय, पण काही भाई दिल्यावाकून मसतं राहणं मला पडत नाहीय. तुमचं काही काम असेल तर जरूर सांगा. मी ते नक्की करीन."

भूषण हसून म्हणाला, "माझ्या भावाचं लग्न झालं, तेव्हा वाटतं होतं की, त्याला निराळं चहावंशं कोडेन; म्हणून खरोखर होतं मी ते घर. पण तो तर भाहरत निघून गेला अन् तिथेच राहू लागला. घरात माणसं नसलीत, तर ते कोसाद पडतं, त्याच्या

देखरेकोसाठी बरेच नोकर हो ठेवले मी. खर्च हो होतोय त्यामुळे खूपसा. पण तू राहिलास तर हा खर्च कमी होईन, तेच भाव समजेन मी ! तेव्हा अगदी निःसंशयच रहा तिचं."

"तरीहो मो स्वतःला तुमचा अणकोच मागतो. मला बरे दिवस आले, तर तुमचं हे कर्तं नक्की फेडून मी." - जुगल म्हणाला. नंतर गावातल्या बऱ्याच लोकांकडे जाऊन तो त्यांना 'आपल्याला नोकरी देण्याबद्दल' विनवत राहिला.

प्रथम तो ज्या घरी गेला, ते होतं सीताकरचं घर. सीताकर एक कवि होता. जुगलला तो म्हणाला, "मी एक कवि आहे. काव्य लिहून मी तो भामयवान लोकांना अर्पण करतो. त्यांच्याकडून निळणाच्या पैशात मी आपला अक्षरनिर्वाह चालवतो. माझ्या बायकोला घरकामात मदतीसाठी एक मोलकरीण नेमलेली आहे. गैरसमज गवो

वरून प्रेजूस, पण तुला देण्यासारखं काही कामच नाही माझ्या नवल !"

"पण महाराज, तुमचं घर तर चांगलं ऐमपैस दिसतंय, परसुही खूप मोठं वाटतंय. मला नोकरी दिलीत तर तुमची बाग चांगली संभाळीन मी. काम न दिलंत, तर मी जुगाच रिकामा राहीन तें?" जुगल बोलला.

सीताकर आश्चर्यचकित दृष्टीने जुगलकडे पाहू लागला. त्याला जुगल चांगला सुशिक्षित वाटला. पण तो अगमंहनत कसू शकेल असं मात्र वाटत नव्हतं. अर्थात् गरज माणसाला काहीही करायला लागते हे खरंच. इतका विचार करून तो जुगलला म्हणाला, "अरे, पण बागेचं काम तर मी स्वतःच करतो; तो माझा व्यायाम! इतकीही मेहनत न केली, तर उच्येत खराब होईल न! तू आपल्या अक्षरभरणाची इतकी चिंता नको करस. तुला कुठं काही काम मिळेपर्यंत जेवायला माझ्याकडेच येत जा. देवकुपेनं माझ्याकडे अन्नाला कमतरता नाही!"

सीताकरला नमस्कार करत जुगल म्हणाला, "आभारी आहे मी तुमचा. पण कुठल्याच घरी फुकट तुकडे तोडणं आवडत नाही मला. माझ्यावर तुमचा विश्वास असेल, तर मी मागेन तेव्हां मला कर्तव्युं पैसे देत जा. मला चांगले दिवस आले, की तुमचं कर्तं फेडून टाकीन," इतकं बोलून तो दुसऱ्या घरी गेला.

हे घर होतं एका व्यापाऱ्याचं, या घरीही त्याला काम मिळालं नाही. सीताकरकडच्या सारखंच चोलणं इधं ही झालं. जुगल सीताकरशी जे बोलला तेच इथेही बोलला.

अशा प्रकारे गावातल्या अनेक घरमालकांना तो जाऊन भेटला, फिरून-फिरून थकून शेवटी तो एका झाडाखाली बसला. तिकडून जाणाऱ्या पाटलाने त्याला पाहून विचारलं, "काय रे बाबा, कुठंच नाही जमलं?"

"वा! महाराज! तुमचं गाव पण काय महान् आहे ! सर्वजण आपापली कामं स्वतःच करत असल्याने मला कुठंच काम मिळत नाहीये." जे जे पडलं ते सर्व जुगलनं

सांगून टाकले.

“तर मग रोज एकेका घरी जाऊन भोजन करत नार. तुझे दिवस आरंभात निघून जातील.” पाटलाने सुचवले.

“पण काही काम न करता नुसतं फुकट कुठं खाणं कवून नाही मला. काही न खाता दिवस काढायची सवय आहे मला.” जुगल बोलला.

आता आश्चर्य करीत पाटील जुगलकडे निरखून पाहू लागला. त्याला जुगल कोणी सर्वसामान्य माणूस वाटेना. अशा माणसाला आपल्या गावात चांगला मान मिळवून देण्याचा त्याने निश्चय केला.

तामडतोळ गावातल्या प्रतिष्ठित लोकांना

बोलावून घेऊन पाटील म्हणाला, “हा जुगल मोठा स्वाभिमानी माणूस आहे. कुणाकडून दान घेणं पसंत नाही त्याला ! आपल्या गावात त्याला अपाशी रहावं लागतं हे बरं नाही आपल्या दृष्टीनं ! तेंव्हा सर्व मिळून त्याला मदत करू या. आपण एक एक दिवस त्याला आपल्या घरी काही काम देऊ. अन् त्या त्या दिवशी त्याला वेवणही देऊ.”

त्या सर्वांना ही योजना आवडली; अशा तऱ्हेने जुगलला काम मिळाले, अन् पोटभर खायलाही मिळू लागले. तरीही जुगल एवढ्यावर सूर नव्हता. तो रोज कुणा ना कुणाकडून कर्ज घेत राहिला. एकाकडून एक सय्या मिळवला, तर दुसऱ्या एकाकडून दोनशे रुपये मिळवले त्याने. सर्वांना तो ‘चांगले दिवस आले, की मी तुमचे पैसे फेडून टाकीन.’ असे म्हणू पण त्याबरोबरच त्याने कधी कुणाची रक्कम परतही केली नाही. सर्वांत विचित्र गोष्ट अशी की, कधी कोणी आपलं कर्ज फेडण्याबद्दल त्याच्याकडे तक्रारी केला नाही.

असे एक वर्ष निघून गेले. एक दिवस पाटलाला भेटून जुगल म्हणाला, “मी जाता आपल्या गावी जातो. तुम्ही गावच्या लोकांना एकत्र करा, कुणाला काही तिकडून आणून हवं असेल तर त्यांना आणून देईन मी.”

गावपाटलाने हसून विचारले, “काय काय आणू शकशीन तू?”

“मी ज्या गावी जात आहे, तिथे ललितारिका गावाची एक देवी आहे. ती कोणाची कोणतीही इच्छा पुरी करते.” जुगल विश्वासपूर्ण स्वराने उत्तरला.

“सांग बरं मग, ते गाव कुठं आहे? मी पण येतो तुझ्या बरोबर तिथे. मला माझी एक इच्छा स्वतःच सांगायचीय तिला.” पाटील बोलला.

“पण आत्तापर्यंत कोणीच बाहेरचा माणूस तिथे आलेला नाहीय. तुमची इच्छा काय आहे, ती मलाच सांगा, तुमच्यातर्फे मी मागीन देवीकडे.” जुगल म्हणाला.

“माझं लग्न होऊन बहा वर्षे झुलटली, पण माझ्या बघकोला मूल नाही झालं अजून! देवी संतानप्राप्ती करून देते का?” पाटलाने विचारले.

“हो ५ ! नक्कीच.” जुगलने छत्री दिली.

“जुगल गावाला जात आहे, तेंव्हा संध्याकाळी सर्वांनी एकत्र जमवे” अशी दंडवी पाटलाने पिटवली. सर्वांना बुद्देशून जुगल बोलला, “या गावचे सर्वजण फार मले आहेत, तेव्हा देव सगळ्यांचं भलंन करील. तुम्ही आपापल्या इच्छा मला सांगा. देवी ललितारिकेन मी त्या सांगिन.”

गावचे लोक एकापाठोपाठ एक बुभे राहून आपापल्या इच्छा सांगू लागले. ‘बरेच दिवसांपासून आजारी असलेली आपली आई बरी व्हावी’ अशी एकाची इच्छा होती, तर

‘आपला कोपिट नवरा शान्त व्हावा’ अशी इच्छा एका बाईने व्यक्त केली.

काही जणांनी अशा व्यक्तिगत इच्छा प्रकट केल्या, तर काहींनी गावासाठी काही अपेक्षा केल्या.

‘साऱ्या लोकांना गावाबाहेरच्या अन्यावर जावं लागतं. तेव्हा गावात गोड्या पाण्याच्या विहिरी असाव्यात.’ अशी अजून कोणी सांगितली, तर ‘गावच्या रस्त्यालगतची रोपं नीट वाडून त्यांचो सावली मिळण्याइतके वृक्ष तयार व्हावेत’. असे कोणी बोलून दाखवले. ‘गावचं मंदिर जीर्ण झालेनं आहे, तेव्हा कोणा चांगल्या शिल्पकारांनीच ते नोंद करावे; नाहीतर ते पार पडून जाऊन गावचं नुकसान

म्हाही दिली होती. पण लोकांच्या मनात त्यांच्या अदृष्टानेहून संशय असल्याने त्यांनी आपल्या इच्छा सांगण्या अगोदर आपले कर्ज फेडण्याबद्दल स्वकष्टा सोसल्या. झाले! जुगल त्याच रात्री तेवून निघून गेला. गावच्या लोकांनी त्याला पकडून आणण्याचे काम नीलनेच सोपवले.

पाटलाने जुगलला विचारले, "खरं वाहे का हे बाबा म्हणव वाहेत ते?" जुगलने होकारार्थी मान हसवला.

"असं का केलंस तू?" पाटलाने विचारले.

जुगल अतुरला, "मी देवी ललितांबिकेचा भक्त आहे. लोकांच्या इच्छा देवीकडून पुण्या करून घ्याव्या, असं वाटलं मला. त्यासाठीच मी बरकतपुरला गेलो. तिथे मी इथल्यासारखाच वर्षभर राहिलो. त्यांच्याकडून मी एकूण तीन हजार रुपये कर्जाबु घेतले होते. गावकऱ्यांच्या इच्छापूर्तीसाठी मला ते गाव सोडून जायचं होतं. पण कर्ज फेडल्यावाचून ते मला जाऊ देईनात. मी घेतलेली रक्कम एका जागी पुरून ठेवली होती, ती सारी चोरला गेली. मी बरो गोष्ट गावकऱ्यांना सांगितली, पण त्यांचा विश्वासही बसेना. मग लपूनछपून तिथून मी पळालो अन् चन्द्रपुरला गेलो. त्या गावात वर्षभर राहून मी पुन्हा तीन हजार रुपये जमवले; पण तिथेही बरकतपुरसारखाच

अनुभव आला. तेही गाव सोडून जाऊ देईनात. तिथूनही मी पळून गेलो अन् परत बरकतपुरला जाऊन लोकांचे कर्ज व्याजामुद्धा परत केलं. नंतर मी तुमच्या गावी आलो. आता माझ्याजवळ बारा हजार रुपये आहेत. ते घेऊन मी चन्द्रपुरला जाईन अन् त्यांची कर्जफेड करीन. माझी अशी इच्छा होती की, सरळ आपल्या गावी जाऊन ललिताम्बिका देवीचं दर्शन घ्यावं, तुम्हा सर्वांच्या इच्छा तिला सांगून त्या पुण्या करून घ्याव्या, इतक्यात हा नील इधं सुपटला. ही आहे माझी कहाणी. चोटं इतकंसही नाही त्यात."

नील जोराने म्हणाला, "खोटेरहा आहे हा ! बारा हजार घेऊन इकून पळून जायचं होतं याला ! पण आम्हा येणवामुळे त्याचं पितळ बुधडं पडलं!"

"असं काहीतरी बोलू नकोस नील. खऱ्याखोदयाचा निर्णय तर त्या भगवंताच्या हाती आहे! तुमच्या गाववाल्यांसरती मी जे धन जमवलं, ते स्वतः घेऊन सर्वांना देईन मी. सर्वांना दुप्पट रक्कम देईन आता तरी विश्वास ठेव माझ्यावर !" जुगल नीलला विनवू लागला.

"मग काय आणखी एकाच गावी जाऊन बारा हजार रुपये गोळा करशील अन् या गावकऱ्यांना देशील ? हा खटलोप कुठवर चालेल तुझा ? मी मुळीच गप्प नसणार नाही.

तुला सरळ पोलिसांच्या हवाली करीन, तेंव्हाच माझ्या मनाला शांती मिळेल!" नील धमकावत बोलला.

पण गावपाटील मध्येच दखल देत म्हणाला, "नील, आमचं हे गाव चांगलं समृद्ध, हिरकंगार आहे बघ ! शलेपणावर आमचा विश्वास आहे. 'जुगल चांगला माणूस आहे' असं आम्हा सर्वांना वाटतं. आम्ही त्याला जे काही दिलं, त्याचं आम्हा कुणालाच वाईट वाटत नाही. बुलट यांचीच स्वतःची इच्छा आहे की सर्वांचं कर्ज फेडून कुणाच्या बुपकरात राहू नये. आताही माझ्या मनात वसेल, की तो आमचा कडणको आहे; पण सरी गोष्ट तशी नाही. तुमच्या गाववाल्यांचं

कर्ज यान फेडल की त्याला तुम्ही सोडून द्या, तसं न केलंत, तर तो तलिताम्बिका देवीच्या दर्शनाला जाऊन 'तुमचं नुकसान व्हावं' अशी मागणी करील."

तरीही नकारात्मक मान हलकत नील म्हणाला, "तो आणखी एकाच्या गावी जाऊन लोकांना फसवणार नाही, याची काय बात्री? तलिताम्बिकेकडून तो गावावर अपकार करू शकत असेल, तर आपलं कर्ज फेडण्यासाठी याला गावोगावी भटकायची काय गरज? लोकांना लूटायची काय आवश्यकता?" पाटील हसून म्हणाला, "हा जेव्हा बरकतपूर सोडून निघाला, तेव्हा 'आमचं कर्ज चुकवून मगच जा' असा त्यांनी लकडा लावला. त्यामुळेच तो तुमच्या चन्द्रपुरला आला. तुम्ही लोकांनीही कर्जफेडीमाठी तगादा लावला; म्हणून तो आमच्या गावी आला. आम्ही तर असं म्हणतोय की, आमचं कर्ज यान फेडायची काही जरूर नाही. आता वो तलिताम्बिकेच्या दर्शनाला जाईल. आपल्याला वेळ जमेल नाही, ते मिळवण्या-

साठी नक्की तो देवीवडेच जाईल. दुसरा काही मार्गच नाही त्याला! आमचा हाच विश्वास आहे. पण हं, आमचा विश्वास खरा ठरला नाही, तरी आम्हाला त्याचं जराही दुःख वाटणार नाही."

हे बोलणे ऐकून जगलने पाटलाजवळ आपली कुतूहल व्यक्त केली अन् तो नीलसह त्याच्या भावाकडे जावला निघाला. चन्द्रपुरला पोचल्यावर त्याने लोकांची पै अन् पै फेडून टाकली.

यानंतर काही दिवसांनी पश्चातापाने भटलाला बुलगा आला. सर्वांच्या आपापल्या इच्छा पूर्ण झाल्या. गावचे खारे पाणी गोडे झाले! यशगावचे लोक जगलचा सुदोबुदो करू लागले अन् त्याच्या महत्तेचा फसारा करू लागले. नंतर त्याचे जंगी स्वागत करावे असे त्यांनी ठरवले, पण त्याचा तर कुठे पत्ताच लागेल! बरकतपूर व चन्द्रपुरच्या लोकांनाही आज्ञा पश्चात्ताप वाटू लागले की, - आपण वांगली चालून आलेली संधी हुकवली!

९

(रूपधरच्या सावरीयांनी सुदैवाचे पण मासून मोठेच धन केले अन् फलस्वरूप त्यांची नांव प्रशासक होऊन यमुनात वहाली. एकदा रूपधर काय तो यातून साचला अन् कबातरी एका मित्राच्यावर पोचला. तेथे त्याची तिसरी राजकुमारी बाकली हिच्याशी भेट झाली. हिच्या मदतीने तो राजवाड्यात पोचला व तेथे त्याला आश्रय मिळाला. राजा बुद्धिमानने माने त्याला सर्व प्रकारच्या सोयी व मदत मिळवून देण्याचे वचनही दिले. त्या रात्री रूपधर शांतपणे झोपला.) -वाग्वर

दुसऱ्या दिवशी सकाळी राजा बुद्धिमान दूत खाना झाला, त्याने प्रथम नगरात बरोबरच रूपधरही झोपेतून कुठला. दोघे मिळून सभास्थानी पोचले. हे दरबार भवन बंदराजवळच होते. भवनात संगमरवराची आसने तयार करण्यात आलेली होती. स्वतः बुद्धिमान एका आसनावर बसला आणि शेजारच्या आसनावर त्याने रूपधरला बसवून घेतले. या अवधीत रूपधरच्या प्रवासासाठी योग्य ती व्यवस्था करण्यासाठी राजाचा एक बुद्धीशून राजा म्हणाला, "महाबतहो!

श्रीक पौराणिक कथा

माझ्या शेजारी बसलेला हा माणूस माझा पाहुणा आहे. तो कोण आहे - हे मला माहीत नाही. तो समुद्रातून येथे आला आहे. पूर्वेकडून आला की पश्चिमेकडून - हे ही माहीत नाही मला ! परंतु आपल्या देशाकडे परतल्या प्रवासासाठी याने माझ्याकडे मदत मागितली आहे. त्याची ही व्यवस्था करण्याचा मी त्याला हवाला दिला आहे, कारण माझ्याकडे येणाऱ्या प्रत्येक पाहुण्याला मदत करून त्याला संतुष्ट करणं, हे मी आपलं कर्तव्य मानतो. माझा धर्मच आहे तो ! आजपर्यंत कोणत्याही पाहुण्याला मी विनम्र पाठवलं नाही. तेव्हा आपल्या परंपरेप्रमाणे या माणसालाही मदत करणं,

हे आपलं कर्तव्य आहे. आपण एक नवी नौका पाण्यात हलवली करणार आहोत अन् त्याच्याबरोबर आपल्याकडे बसलेले ५२ नाविक ही पाठवणार आहोत. बऱ्ही चालवण्यात चांगले तरवेज असलेल्यांनी जावून आवश्यक ती व्यवस्था करावी. नंतर परत येऊन माझ्याबरोबरच आजचे भोजन करावे. इथे अन्नाच्या इतर सर्व प्रमुखांनीही आज माझ्याबरोबर भोजनास यावे. आजची ही मेजवानी खूप जोरदार होईल. या निमित्त सुभाव्य गायन करण्यासाठी एका गायकाला मी आमन्त्रित केले आहे."

राजाने प्रमुखांशी काही बोलणी केली व नंतर रुपधरला बरोबर घेवून तो राजवाड्यात पोचला. गायकाला बोलावून आणण्यात आले, ५२ तरवेज असे नावाडी तबोले नावा पाण्यात घेवून आले व त्यांनी आवश्यक ती व्यवस्था केली. बोल पाण्यात लंगर टाकून ते राजवाड्यात पोचले.

राजभवनाचे भ्रमण, अन्य खोल्या इत्यादि पाहुण्या लोकांनी भरून गेल्या. मेजवानीसाठी शेळ्या, बकऱ्या, जंगली डुकरे व बैल कापण्यात आले. जेवण चालू असताना गायन ऐकण्यासाठी एक सुंदर सा तरुणही तेथे उपस्थित झाला, तो अंध होता.

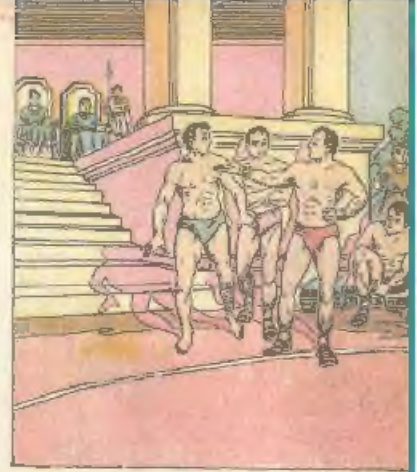
सर्वजण मोठ्या आनंदाने वाद्यपदार्थांचा समाचार घेण्यात मग्न असताना गात

असलेल्या तरुणाच्या गायनाचा विषय नेमका रुपधरच्या आयुष्यात घडलेल्या घटनांवरच आधारित बसा होता -

"दोयच युद्ध वजून सुरू व्हायचं होतं. त्यापूर्वी सद्यात आपलं भविष्य जाणून घेण्यासाठी, डगांजवळ असलेल्या सूर्य मंदिरात गेला. सूर्यदेवाने त्याला सांगितले की, दोयचं पतन होता होता तुझे स्वतःचे वीरही आपसात लढतील. प्रत्यक्षात झालेही तसंच एक दिवस जेवणाच्या वेळी रुपधर व वजेकाय बांच्यात भांडण तागले अन् दोघांनी एकमेकांना झूप शिब्या दिव्या. पण सम्राटाला या घटनेचं जराही वाईट न वाटता, कुबट तो खूबच झाला. कारण ही गोष्ट शुभसूचक असल्याचेच सूर्यदेवानं सांगितलं होतं."

अंधाच्या तरुण गायकाने याच घटनेवर गात रचून ते गायले. ऐकत असताना रुपधरचे बुच बुघाळून आले. शुपस्थित लोकांना आपले जमू दिशू नयेत म्हणून त्याने आपला चेहरा कपड्याने झाकून घेतला. मध्ये मध्ये गायक जेव्हा थंबत असे, तेव्हा तो हट्टाव आपले सोळे पुसून घेतल्यावरचा कपडा दूर करी. पुन्हा गायक गावू लागल्याबरोबर त्याच्या डोळ्यातून अश्रुधारा सुरू लागत.

रुपधरच्या या हालचालींकडे अन्य कोणाचे लक्ष गेले नाही तरी जवळ बसलेल्या राजा बुद्धिमानने ते हेतले. घेवनेने निघालेले

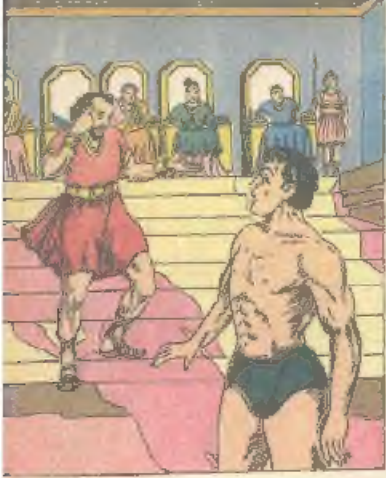

रुपधरच्या तोंडचे दुःखोद्वारही त्याने ऐकले. शेवटी राजा पाहुण्यांना म्हणाला, "मिर्झांनो, तुमची पोटां चरली असतील. आता दाणं बनव करून आपण काही व्यायाम-झोडा पाहू या. आपल्या या खाता परहुष्यासाठी ती व्यवस्थाही केलेली आहे. आपण मल्लयुद्धात किती प्रवीण आहोत, ते माला पाहू दे. तो आपल्या निपुणतेचं वर्णन स्वतःच्या देशात गेल्यावर आपल्या इष्ट लोकांना सांगेल."

राजा शूठल्याबरोबर इतर सर्वजणही शुकून मोठ्या आनंदाने त्याच्या मागोमाग निघाले.

सैदानात हजारो लोक जमले होते, कीडा

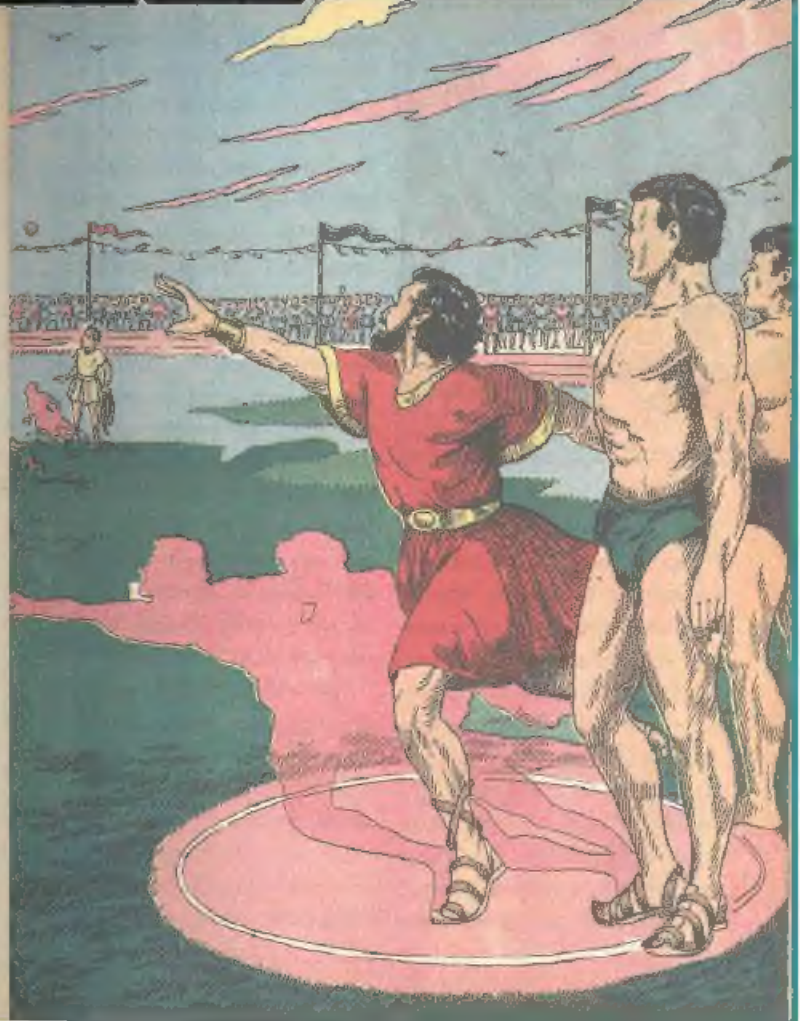
कसरतीत प्रवीण असणारे अनेक युवक भाग घेण्यासाठी तयार होवून एकीकडे धुने होते. प्रथम घावण्याची स्पर्धा झाली; मंतर मल्लयुद्ध झाले. यानंतर जड चेडू दूर फेकण्याचा कार्यक्रम झाला. अन् असेच निरनिराळे खेळ झाले, मल्लयुद्धात राजाच्या मुलाचा जय झाला. तो आपल्या दोस्तांना म्हणाला, "आपल्या बा पाहण्याने बा क्रीडाचा आपल्या बालपणा कितपत अभ्यास केलाय, हे पाह्याच का? माणूस दिसायला तर चांगला मजबूत दिसतोय, त्याच्या मांड्या, पिंड्या अन् गर्दन यांचे स्नायु चांगले कमवलेले दिसत आहेत. हातही बलवान वाटतायत, बघाने तो विशेष जास्त

दिनत नाहीय." हे सर्व तो भोड्या मुत्ताहाने बोलत होता.

सारे मित्र राजकुमाराला म्हणाले, "जानच की! मग तूच त्याला या स्पर्धांमधे भाग घ्यायला सांग ना." राजकुमार मग रूपधरजवळ जावून म्हणाला, "महाश्रय, तुम्ही सुद्धा या क्रीडाकसरती जाणत असाल तर या ना भाग घ्यायला! यांची सर्वांना माहिती असणं आवश्यक आहे ना? तुम्ही तर निराश अन् निरुत्साही विसताय. तुम्हाला आपल्या हेथी घेवून जाण्यासाठी नौका अन् नावाडी सवार आहेत."

"असं का बरं बोलताय? माझी तुम्ही घेता चालवली आहे, असं पाटांय मला. मी एक संकटांनी घेरलेला माणूस आहे. खेळ खेळत असायची वेळ नव्हे ही. मी आपला पाहण्या म्हणून सर्वकाही काढू पहातो आहे, पण त्याचा आनंद तूटू शकत नाहीये. माझं केवळ एकच श्रेय आहे; अन् ते म्हणजे घरी पोचणं."

पण रूपधरला खिजवण्याच्या बुद्देशाने एक तरुण व्यंग्यात्मक शब्दात म्हणाला, "आम्हाला तरी असेच वाटतंय की तुमचा क्रीडांशी कधीच काही संबंध आलेला नसावा, तुम्हाला पाहून अन् तुमचं बोलणं ऐकून असंच वाटतंय की तुम्ही समुद्री व्यापारी असावेत अन् जसातर्चाशिवाय तुम्हाला काही येतही नसावं!"

बाता मात्र रूपधर सरोवरच नाराज झाला. आपल्या भुवना ताणत तो म्हणाला, 'युवका, परमेश्वर काही भाषासांगी विकृत रूप देतो. पण ते वेव्हा तोंड शुभ्रतात, तेव्हा त्यांच्या तोंडातून भोली शब्द जागतात. त्यांचे बोलणे ऐकण्याला लोक अस्वस्थ होतात. जुलट, काहीजण दिसायला चांगले दिसतात; पण ते बोलू लागले, की कान बन्द करून घ्यावेसे वाटतात. परमेश्वराने तुला सुंदर बनवले, पण बुद्धी नाही दिली तुला. अनेक संकट झेलत मी मगानं शुष्क झालोय; तरीही मी किती पटाईत आहे, माझ्यात किती शक्ती आहे, हे दाखवतोच तुम्हाला!' ताबडतोब आपल्या आसनावरून उठून

रूपधरने दगडाचा एक वजनदार गोळा चुचलला अन् आपल्या डोक्यावरून गरगरा फिरवून तो दूर फिरकावून दिला.

अंतर मापणारा माणूस धावत त्या जागी गेला अन् ते मोजल्यावर 'अरे महाराज! तुम्ही तर गोळा सवयिचा दूर फेकलात की! कोणीही इतक्या दूर फेकू शकला नाही आम्हाच्यापैकी!' असे ओरडूनच म्हणाला.

रूपधर आता क्षुशीत आला. तो अस्तास भरल्या आवाजात म्हणाला, 'तुम्हांनी, वा खेळत कोणी भाड्याशी स्पर्धा कायला तयार असेल, तर त्याने पुढे यावे; मी मागे हटणारा नव्हे! मलयुद्ध असो, धावण्याची शर्यत असो, धनुर्विद्या असो किंवा इतर कुठलीही स्पर्धा असो; कोणीही पुढे येऊन मला हरवून दाखवावे! युद्धकलेतही माझ्यापेक्षा अधिक समर्थ असा धनधन नावाचा एकच माणूस होता. देवांमदल तर काही म्हणू शकत नाही मी; पण मानवांपैकी कुणाशीही भिडावची तयारी आहे माझी!'

यावर कोणी काही बोलुही घजले नाही. आता बुद्धिमान रूपधरला म्हणाला, 'महाशय, कोणी आपली दूर अडवील, आपल्याबद्दल बेपर्वाई दाखवेल, तेव्हा आपल्या मोठेपणाबद्दल बोलणे गैर नसतं. तुमच्या शक्ती सामर्थ्याबद्दल बोवण्याची योग्यता इथे अुपस्थित असण्यापैकी कोणातही नाही. आमची तर इतकीच इच्छा

आहे की, तुम्ही जोवर इथे आहात, तोवर खुशीत असावं, आनन्द लुटावा. होय, आम्ही काही विद्यांच्या बाबतीत मागासलेले आहोत. मलयुद्ध आणि अन्य काही कीडंमध्ये आम्ही परीण नाही आहोत. आमचं वैशिष्ट्य म्हणजे नौका बनवणे अन् त्या चालवणे. नृत्य-गायन कलेतही आम्ही प्रवीण आहोत. आमची इच्छा आहे की, आण ते पहावं. परी परतल्यावर तुम्ही जेव्हा आपल्या कुटुंबियांसमनेत गुळात राहू लागाल, तेव्हा इथे चालवलेल्या मधुर क्षणांची तुम्हाला आठवण व्हावी.'

यानंतर नृत्य-गायनाचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. त्या देशाच्या नर्तक नर्तकींनी दाखवलेल्या नृत्यांमुळे रूपधर खूश झाला. तो बुद्धिमानला म्हणाला, 'महाराज इतकी सुन्दर सांघिक नृत्य मी पूर्वी कधीच पाहिली नाहीत.'

रूपधरने केलेल्या प्रशंसेमुळे राजाना आनन्द वाटला. आपल्या देशातल्या बारा राजकुमारांना बोलावून त्याने त्यांच्या हस्ते रूपधरला अुतम वस्त्रे देवली; प्रेटोदाखल

सोनेही दिले. ज्या युवकाने रूपधरला टोमणे माखत खुत्ताहिन केले, त्यालाही हस्तिदंती म्यान व चावीच्या सुडीची आपली तलवार भेट दिली.

त्या रात्री बांधक्या गायकाने 'नाकडी घोडा' ही कथा आपल्या बीताद्वारे सर्वांना ऐकवली. ग्रीक आपली शिबिरे जाडून आपापसा नौकांतून निघाले, ह्मपासून कथा सुरू झाली. यानंतर ग्रीकांनी लाकडी घोडा ट्रीयमध्ये नेला इत्यादि साऱ्या वर्णनांनी ते गीत भरलेले होते. ते ऐकता ऐकता रूपधर रडू लागला.

हे पाहून बुद्धिमानने गाणे बन्द करवले अन् रूपधरला तो विचारू लागला, 'महाशय, खरं सांगा नदं तुम्ही कोण आहात? नाव काय तुमचं? कोणत्या देशाचे आहात?' कुठून आलात इथे? ट्रोजन युद्धाची कथा ऐकून इतकं दुःख का झालं तुम्हाला? त्या युद्धात तुमचे कोणी सगे सोयरे कायिल तर आले नाहीत ना?'

- क्रमशः

आणखी शिक्षा

महाराष्ट्र मध्ये अपराधासाठी शस्त्र बाहेर एक तुरुंग होता, तेथे गुन्हेगारांना करण शिखा दिली जाई, परंतु भयान मधून कैद्यांसाठी मनोरंजनाचे कार्यक्रम ही होत असत. राजा नरविंदसेनने तुरुंगात कैद्यांसाठी एक घंटातय ही सुरू केली होती. कैदी ग्रंथ वाचून आपले मनोरंजन करीत व तात्पुरती आपली जिज्ञा मिळवून घेत.

त्यात नगरीत वासुदेव नावाचा एक श्रमंत माणूस रहात असे. त्याच्या मनात कविता रचून सुप्रसिद्ध कवि होण्याची इच्छा एकाएकी जागृत झाली, त्याने गाव वारण केले - कवि वासुदेव. गाव गावाने तो काव्य-रचना करू लागला, परंतु लोकांना त्याच्या कविता मुळीच आवडत नसत, ते म्हणत - कवि वासुदेवचे काव्य वाचून डोके दुखू लागते, यामुळे कवि वासुदेवाने सर्व काव्य ग्रंथ धुळी खात पडले होते.

अशा स्थितीत काता या ग्रंथांचे काय करावे असा वासुदेवाला प्रश्न पडला. त्याने त्या ग्रंथांचे एक गाठोठे बांधले आणि तुरुंगात गेला, आपली पुस्तके कैद्यांच्या इथालसात ठेवण्याबाबत त्याने अधिकाऱ्यांना प्रार्थना केली.

अधिकारी वासुदेवच्या काव्याबाबत जाणून होता. त्याने नसपणे निवेदन केले - 'कविन, राजाच्या परवानगीवाचून कैद्यांना 'आणखी शिक्षा' देण्याचा अधिकार मला नाही. म्हणून मी आपल्या ग्रंथांचा स्वीकार फक्त घाबल नसतो, सना करा.'

अधिकाऱ्याचे कोळण ऐकून वासुदेव आपल्या काव्य-ग्रंथांचे मुख्य संमेलना, जो परी परत आला आणि त्याने दवही मिटवली - 'जेवून पुढे आपले नाव कवि वासुदेव नाही, फक्त वासुदेव आहे!'

विरुपचे साहस

दृढनिश्चयी राजा विक्रमादित्य पुन्हा झाडापाशी आला. त्याने झाडावरून पेट खाली उतरवले नि ते आपल्या बांधावर टाकले. वेताळ बोळू लागला - 'राजा, अर्धा रात्र झलटून गेली आहे. या अंधारात काही विसत नाहीय. वांतावरण मोठे भयानक आहे. काही लोक भसे जसतात की त्यांनी किली ही प्रपत्य केले तरी त्यांना सफलता प्राप्त होत नाही. तुला विरुप नावाच्या तपणाची गोष्ट सांगतो. ही गोष्ट ऐकत असता तुझा बफा ही थोडा कमी होईल.' आणि वेताळ विरुपची कथा सांगू लागला.

पूर्णचंद्रपुराचा राजा होता धीरसेन. त्याच्या मुलीचे नाव कांचन, कांचन फार सुंदर होती. तिच्याशी ज्याचा विवाह होईल, तो पूर्णचंद्रपुराचा भावी राजा होणार होता. कांचनचा स्वभाव मोठा साहसी होता.

वेताळ कथा

ही आपल्या पित्याला म्हणाली -
"पिताजी, माझ्या विवाहासाठी आपण एक
चढावोड आयोजित करा, जो विजयी होईल
त्याच्याशी मी लग्न करीन."

मग आपल्या मनातील योजना तिने
पित्याला सांगितली. ती ऐकून धीरसेनला
मोठे आश्चर्य वाटले, तो कांचनला म्हणाला -
"बेटा, पाचा वर्ष तर असा की या
स्पर्धेत भाग घेणाराची आपल्या प्राणांशीच
गठ या जीवघेण्या स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी
कोणी पुढे येईल असे मला तरी वाटत
नाही."

हसत कांचन म्हणाली - "माझ्यावर
ज्याचे प्राणा पलिकडे प्रेम असेल तो स्वतःचे

प्राण धोक्यात घालायला कसं बचवला
सालाजी."

धीरसेनला आपल्या पत्नीचा हाटो स्वभाव
चंगला माहीत होता, म्हणून तो अर्पित
क्यातो बोलला नाही पण या स्पर्धेचे स्वरूप
आगाऊ घोषित केले तर भाग घ्यायला
कोणी येईल की नाही याबाबत त्याला शका
वाटली. म्हणून त्याने फक्त ग्येचेच जाहीर
केले की येत्या पंचमीच्या दिवशी एक
साहसपूर्ण स्पर्धा आयोजित केलेली आहे
या स्पर्धेत जो विजयी होईल त्याच्याशी
माझ्या कांचनचे लग्न होईल व तत्वर तोच
पूर्णचंद्रपुरचा भव्य राजा पण होईल.

पूर्णचंद्रपुरच्या जवळच श्रीरंगपुर नावाचे
एक गाव होते तेथे विरुम नावाचा एक
तरुण रहलत असे. तो जन्मला तेव्हाच त्याला
दोन्ही हात नव्हते. लहानपणीच त्याची आई
वारली. नंतर वडिलांनी दुसरे लग्न केले.
सावत्र आईला मुलगा झाल्यावर ती विरुमचा
अपमान करू लागली. ते म्हणे - 'तू अगदी
नालायक आहेस. तुझी जीण व्यर्थ आहे. तू
या पृथ्वीला भार आहेस!' विरुमच्या
वडिलांना आपल्या मुलाची ही स्थिती पाहून
फार दुःख होई. परंतु आपल्या बायकाचा
विचित्र स्वभाव पाहून विचारे सगळे वसत
बायको पुढे काही बोलण्याचे साहस त्यांना
होत नसे.

अशा परिस्थितीत विरुमचे काचनच्या

स्वयंवराची बातमी ऐकली. राजकुमारीचे
स्वयंवर पहायला जावे असे त्याला चाटू
नामाले शिवाय घोषित झालेली स्पर्धा कशी
असेल हे ही पाहण्याची त्याची इच्छा होती.
म्हणून पंचमीच्या दिवशी सकाळी तो
पूर्णचंद्रपुरला जायला निघाला.

कित्येक राजकुमार व काही साहसो
तरुण ही स्वयंवरात भाग घेण्यासाठी आणि
राजकुमारीशी विवाह करण्याच्या आशेने
राजधानीत पोचले होते.

स्वयंवराच्या मंचावर राजा धीरसेन,
राजकुमारी कांचन व मंत्री कुसुमचंद्र
विदाजमान झालेले होते. स्वयंवराचा शुभर्त
जपत ठेपल्यावर मंत्री आपल्या आसनावरून
उठला व उपस्थितांना संबोधून म्हणाला -
राजकुमारीच्या स्वयंवरासमितीत आज एक
स्पर्धा आयोजित केली आहे. हे तुम्हाला
माहीत आहे पण या स्पर्धेचे स्वरूप अजून
तुम्हाला समजलेलं नाही. आता या स्पर्धेची
मंडळिती मी तुम्हाला थोडक्यात सांगतो -
'या स्पर्धेत ज्यांना भाग घ्यायचा असेल
त्यांनी कित्याच्या दक्षिणेकडील बुरुजावरून
खाली जमिनीवर उडी मारायची आहे. खाली
काही तलवारी उभ्या खोचून एक बर्तुळ
बनविलेले आहे. हे बर्तुळ सुमारे १० फुट
व्यासाचे आहे. उडी बरोबर या बर्तुळात
पडली पाहिजे. ही मृत्यूशी झुज आहे हे
तुमच्या लक्षात घ्यावे असेल, तरी पण

राजकुमारीशी विवाह करवा असे वानत
असेल तर हे साहस करून पहा. कांचनसाठी
आपल्या प्राणाची पर्वा न करणाऱ्या वीरानो,
पुढे या आणि या स्पर्धेत भाग घेऊन
आपल्या शौर्याची परीक्षा करा." मंत्र्याने
गंभीरपणे आवाहन केले.

मंत्र्याचे निवेदन संपले आणि स्वयंवर-
महोत्सव सर्वत्र गंभीर शांतता पसरली. एक
राजकुमार दुसऱ्या राजकुमाराला म्हणाला -
"ही कसली स्पर्धा? कित्याच्या बुरुजावरून
तलवारीच्या बर्तुळात उडी मारायची म्हणजे
आत्महत्येचाच प्रयत्न नाही तर काय? जर
आमच्या शौर्याची परीक्षा करायची होती
तर खडग पुढे अथवा मह-दुद मांचा

तयार आहे." राजा छोट्याने विकलांग विरूप याची ओळखताच राहिल. त्याने त्याला घकाच बसला. हा विकलांग जर आपला प्रपत्त्यात येऊनही झाला तर आपल्या भूमीचे भविष्य किती प्रचंडच होते असा विचार त्याच्या मनात चमकून गेला. आणि तो त्याने बसला आणि मत्तरी दीर्घ श्वासेने म्हणाला "ठीक आहे, मग मी त्याची भाग घेण्याची तयारी!"

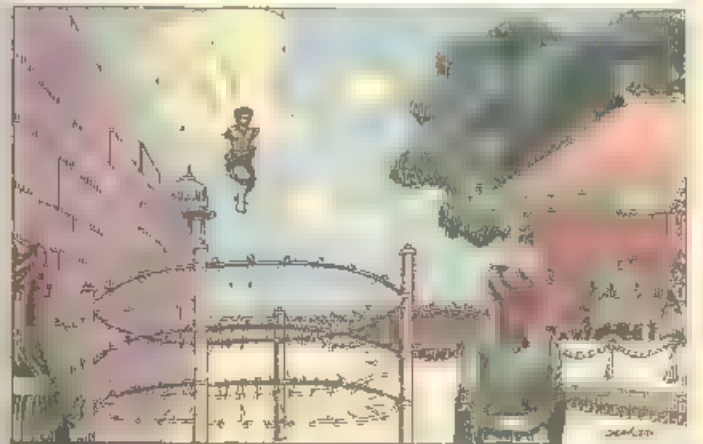
एवढे राजकुमार इथे असताना हा विकलांग विरूप मात्र स्वर्गेत भाग घ्यायला तयार व्हावा हा केवळा दैव दुर्भाग्य आपल्या स्वयंवरात असा काही होईल अशा कांचनने कधी कल्पनाच केला नव्हता. पण स्वयंवराच्या अटींनुसार विजेत्या तरुणाचा विवाह करायलाच हवा होता परंतु या विकलांगाच्या ने मातस करण मुठ्ठिच असणार नाही असा विचार करून मी आज आली अशक्य गोष्ट शक्य करण्याची ताकत याच्या ठिकाणी प्रसंगानेच राहिल.

एका मामान्द विकलांग म्हणजे तो स्वर्गेत माग घ्यायला त्याने काय याचे मर्त राजकुमारांना ही आश्चर्य वाटले त्याने याच आपला अपमान दाखवण्यासाठी त्याच्यापैकी एक राजकुमार आतात ओरडला 'जर तेव्हा मी तुला याचा भाग घेऊन तुम्हाला मुदगा बाहेर हो गेला मागून माग काही मागून पुढचा निवार न होऊ शकतो'

याच पराभव तयार झालात ते तू? आक्या मुलगा स्वतःच हे शर्मिष्ठ देऊन बसलास. तुला तर वृद्ध ही खेळ खेळता येत नाही, पितृत्वाच्या बुद्ध्यावरून तलवारीच्या प्रयत्नात उडी मारण्याचे दुस्साहस करणार? आपला मृत्यु मरणाला आव्हान देण्याची ह्मण तुला कशी झाली?" विरूपला मायभगिनीचा इशाराच होता तो.

विरूपने हे सर्व बोलणे स्पष्टपणे ऐकले पण त्याने त्याची आज ही पर्वा केली नव्हती. या सुचनेकडे लक्ष देण्याच्या मनातून तो नव्हता. तो हळू हळू जवळपास दक्षिणेकडे गेला, बुद्ध्याच्या मनात लावलेल्या सिडीकडे तो पहात

मन्याने विरुपची अडचण जाणवी आणि तबडनाच दान सैनिकांना त्याला मदत करणानाही पाठविले त्यांनी काळजीपूर्वक विरुपला सिडीवरून कित्याच्या बुद्ध्यावर पांचाविले विरुपने बघून त्याची तलवारीचे वर्तुळ पाहिले, त्याला तो मृत्यु-गोल वाटला. त्याच्या पायात थोडा कंप भरला. भीतीने त्याला दरदरून घाम फुटला. हृदय धडधडू लागले त्याला वाटले स्वर्गेतून माघार घ्यावी नि आपले प्राण वाचवावे, पण लगेच त्याला आपल्या या क्षणिक दुर्बलतेची जाण वाटली. जमलेल्या सर्व लोकांची नजर त्याच्याकडे आहे हे त्याने जाणले. आणि तो त्याने आपल्या हट देवतेचे स्मरण केले आणि बुद्ध्यावरून झाली तलवारीच्या वर्तुळात उडी

सारली, हे दृश्य पाहून सर्वांनी आश्चर्याने तोंडात बोट घातले. आणि दुसऱ्याच क्षणी टाळ्याचा कडकडाट झाला, सुदैवाने विरूप तलवारीच्या वर्तुळात सुरक्षित पोचला होता.

राजकुमारी कांचनच्या आश्चर्याला पारावार राहिला नाही. विरूप सारखा विकलांग स्पर्धेत विजयी होऊन आपला पति बनले अशी तिने स्वप्नात ही कल्पना केली नव्हती. स्वयंवरातील विजेत्याशी विवाह करणे ही तर क्षत्रियांची परंपरागत रीत आहे. क्षत्रिय धर्मचि अतिक्रमण करणे तिला इष्ट वाटत नव्हते.

इकडे कांचनची अवस्था मोठी विचित्र झाली होती, तर तिकडे धीमेच आपल्या

मुलीच्या भविष्याची चिंता करू लागले. दोघांची मनस्थिती विरुपाच्या चांगल्या लक्षात आली. पुढे येऊन राजाला तसेच पण शुभम करीत तो म्हणाला - महाराज, मला क्षमा करा मी राजकुमारीशी विवाह करू शकणार नाही. स्पर्धेत भाग घेऊन राजकुमारीशी विवाह करण्याचा उद्देश माझ्या मनात मुळीच नव्हता. या स्पर्धेत यशस्वी होऊन मला एक अस्मान पातिश्रिफ मिळाले आहे !” अस म्हणून विरूप निघाला व आपल्या गावा परत आला.

वेताळाने राजाला एवढी मोष्ट तेकवली आणि मग म्हणाला - “राजा, ‘विरूप’ न अगदी वेड्यासारखा व्यवहार केला नाही? जर राजकुमारीशी लग्न करायचे नव्हते तर या जिवघेण्या स्पर्धेत त्याने भागच कसा घेतला हे माझ्या लक्षात येत नाही. उलट तो म्हणतो की स्पर्धेत विजयी झाल्यामुळे त्याला इतक्या अक्षिप्त झालेले हा तर त्याच्या वेडेपणाचा कळस होय. अन्यथा हाती आलेली सुवर्ण मणि अशी काणी गमावला नसत. विरूपने वांचनशा तशे केले असते तर तो पूर्णचन्द्रपूरचा राज झाला असता. पण अंधाऱ्याच्या ने लक्षिताने नव्हते ! माहीत असून ही मंडळा या शक्यते समाधान केले नाहीत तर त्यांना योग्याम काय होईल हे तू जाणनासच.”

वेताळाने संदेह दूर करीत राजा विक्रमादित्य म्हणाला - “अशागी विरूप जन्मतःच विकलांग होता. लहानपणीच त्याची आई त्याला सोडून गेली होती. मानव आई त्याला नित्य शिब्या देत असे. ती तऱ्हेची त्याचा अपमान करी. ‘मी पण काणीं श्राद्ध माझ्यात योग्यता नि समर्थ श्राद्ध च मिद्ध करण्यासाठी विरूप योग्य संघाचे वाटच पहात होता. याशिवाय त्याचा भग ही दाटे की लौकानी ही आपला प्राम करावी. राजकुमारीच्या स्वरुपाच्या घोषणेमुळे विरूपला जीवनात एक मवर्ण-संधि वाचली अशा संघाची त्याने वाग वचपरा मृत्ता केले नव्हती, राजकुमारीच्या प्र अगदी ही दंडा शक्य मनात मळित नव्हती. आपण राजकुमारीच्या योग्य नव्हे हे त्याच्या लक्षात आलेले होते. शासनभार सांभाळणे आपले काम नाही हे ही त्याने जाणले होते. निश्चयपण स्पर्धेत भाग घेऊन यशस्वी होऊन व अर्थ प्राप्त नव्हे की रज्य-

कारभार करायला तो योग्य आहे. लहान पकडण्यासाठी ज्याच्या जवळ हातच नाही तो युद्ध करू शकणार नाही हे ही त्याने जाणले होते. विरूपला हे कठोर सत्य माहीत होते, म्हणूनच त्याने राजकुमारीशी विवाहाला संमति दिली नाही. हे त्याचे दुर्भाग्य वसे म्हणता येणार नाही. आपण कोणो तरी ‘सुप्रसिद्ध माणूस’ व्हाव. एवढ्याच उद्देशाने त्याने स्पर्धेत भाग घेतला होता. आता एवढे त्याला मिळालेले अमूल्य अक्षिप्त ‘आपल्या माहत्याची लोक चर्चा करीत राहिले !’ हेच ते अक्षिप्त आपला उद्देश सफल झाला हे जेव्हा त्याने जाणले तेव्हा राजकुमारीशी विवाह न करायला निश्चय करून तो आपल्या गावी परतला. म्हणून विरूपला वेडा अथवा मूर्ख म्हणणे कधी ही योग्य होणार नाही.”

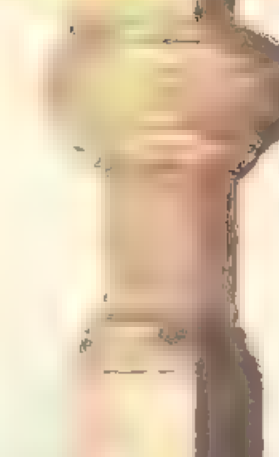
अशा रीतीने राजाचे निवेदन संपल्यावर वेताळ प्रेतासह जडुस झाला व झाडवर जाऊन बसला.

आधा : प्रफुल्ल चौधरी यांची एक कथा

अराधन शिवाजी मीन कथे
सावित्री पट्टिकातीन
विशाल विभूती

क्रिष्णभक्तो
विवाद

हा कमला वृद्ध भूत अभिज्ञाना आशावांदा
द ' आणि तवरा-वायका समस्कार
कमलाच्या घट्ट समसावले

नाराज होत सीता मागे सव्कलने ती
म्हणाली "बाबा रे, ही तुझी वायको
बसले, वण माझी मृत नाई

कमलाचे वडील जवळच उभे होते. ते
म्हणाले - "रमावू नका, गोविंदरावना
माही मूलगी पसंत पडली. मी त्यांना म्हटले
- आम्ही सामान्य माणसं आहोत, हुडा
विडा द्यायचं आमच्याला नाही जमणार तरी
एव त्यांनी आमच्या मुलीशी लग्न केले."

कमलाची आई बोलली - "तुमच्या
अनुपस्थितीत हे लग्न घडवून आणले हो

आमची मुलगी अर्धे पुरील होत महिन्यात
तवरा म्हणून नेव्हाता पितामहवाई, माऊ कला
आमला " असं म्हणत तिने माताचे हात
पकडले

आपले हात साडेवीस मोना राभार
म्हणाली - "आहे द त्या लक्षात माया
आनंदीय मला विरहण म्हाभारत त्या
वृद्धा लोडकीला त्या मांजून अन व्हा
न व्हा " हे मई अजळ ऐकून विचाया
कमलाच्या आई वरिष्ठात डाळ भरून गेली
त्यांनी एकदा आपल्या मुलांकडे पाहिले नि
आपल्या गावी निघून आले.

यावेळी नाताचा तवरा घरात तळता
१० मेनावर समनल्या एका गाईला एव
बैसा आला होला ब्रह्मादुर्गे एकल हो
की काणव्याहा अमाय रांगवर बैरागी
औषध देता आणि एवढा औषध घेतले की
रोग वरा होतो व वैराग्यशब्द औषध घेतून
आपला रोग हो वृद्ध होतले अशा आशेत तो
य गावी गेला होता

दुसऱ्या दिवशी ब्रह्मादुर्गे परत आला तेव्हा
गोविंदकडून थाला भव वार्ता कळली
निराश झालून ती मुलाना म्हणाला
"गोविंद, मी माझ अमायी आहे आदल्या
दिवशीच तो वैरागी याव म्हादुर्गे येत होता
तुम्ही आई कशी आहे हे तुला माहितच
आहे तिच्या अर्धमती जातून तु लगे
कमाला नको होतंय

यत शक्यतेया भागवत मोनाने मुनंवा
छेछे सुक केला भगवतीय पोतकरीण कादून
याकली आही वासण काण्डे मुण स्तवपाक
तवरा मगळो काम तो कमचकडून कळून
वेड झालो

यत एवढे वळता निरा संतोष झाला
त होत एव दिवशी तेने कमलाचा
वक्तव्य "एव पैसा मुद्धा हुडा न देता
महाराणा तवरा राज्य कदायला वा घरात
अलास हे आग्रणमूर तुला कदाच जवण
मिळाले आणि न ही रावो " अर अर्धव्य
तवचल जातल कर्त म विदलस तर जव
राव, तुझावर गोरीचा अजळ याकलन पण
तवरा कायमचा माहता रवतगी करीत
गमजत

एक व लोडला अर्ध मिळालेय मळ
विचार कमला दुवळा होत बालनी एक
इवतशी राव अर्ध करत असताना
गविल्ल कमलाचा विचारले - "आजारी
आहेस का? अशी खाल का चालली
आहेस?"

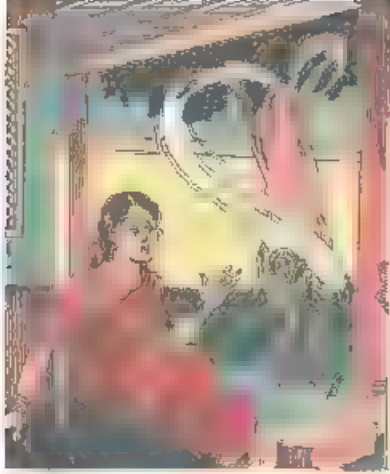
जवळच पसरल्या मोनाने गधे मोड
घालले - "भरंवी आखण होत असले
विचारांला उद्या तिला माहेरी पाचवत व
झाले

गोविंद म्हणाला "ठीक आहे,"
रावी कमलाला झोप आले नाही ती
मन्धराची परमात रावी आणि सममसुन रुड

रावली यासची धमकावणी निरा
आखली, अस भवत दुस अंधकच वाडले,
एकापेक्षा झाडावरील पण म्हासळ
लागला, म्हणून तिने वर नज राकली,
झाडाच्या फांद्यातून एका पिशाचनाने
घडामतिशे खाता उडी मागली आणि तो
कमलाच्या पुढ्यात येऊन उभी राहिली, ती
कमलाला म्हणाली "दाखळ तकोस, तुझं
काही भलं कराव म्हणूनच मी इथे आलेय.
तुझं दुःख तरी मला घाग."

हे ऐकून आता कमलाच्या जिवान जीव
आला, सासूच्या सगळ्या कारवाया तिने
पिशाचिणीला ऐकवल्या, सगळ ऐकून
पिशाचिणी म्हणाली - "ठीक आहे,

बाळपासून मी जे अन्न खासोच, त्यांतोच हजार शितापांची एक शीत सोन्याच होईल रात्री जेवण झाल्यावर तू जेव्हा आपलं ताट उचलशील, तेव्हा ताटाखाली तुला सोन्याची शित चिफटवेली सापडतील. तुझ्या मासूला काय सोनंच पाहिजे ना? आता ती तुला पोटभर जेवण देऊ लागेल.'

दुसऱ्या दिवशी कमला माहेरी बायला निघणार होती, ती संसूला म्हणाली - "काल रात्री मला एक स्वप्न पडलं. स्वप्नात माझ्या माहेरच्या देवीने येऊन सांगितले की माझ्या भोजनाच्या ताटाखाली मला रोज काही सोन्याची शित सापडतील." पिशाचिनीशी झालेल्या बोलण्याचे सार तिन

माहेरच्या देवीच्या नावावर मासूला ऐकवले.

थांदा वंश सोन्याच्या तोंडून शाला कुला मला माता मनाला म्हणाली 'वरच' 'व्हारच' 'वन्ना मनात ऐक अका समकून गेली. तिने कमलाला विचारले - "ज्या माहेरच्या देवीनकडून तू म्हणत आहेस ती इतक दिवस काळ तूच वमनां हातो मृग बनून तू या घरात पाऊल ठेवतस, त्याच दिवशी मला हे सांगितलं असतस, तर आतापर्यंत घरात सोन्याचा ढीग लागला असता. मी अनेक वागिने बनवले असले, जिजाच्या तुझ्या देवीला आपलं घर सोडून काढायला बराच वास झाला असेल. म्हणूनच तिचा प्राप्तीचा दुखा उगीत झालेला असाय शक्य आहे आणि आता तू माहेरा जाऊ नकोस!"

रात्री जेव्हा सर्व जण झोपले तेव्हा सोनाने सुनेचे ताट उचलून पाहिले, तेव्हा तिला सरोसरोच काही सोन्याची शित सापडली. सोनगला झूप आनंद झाला, आता ती सुनेला दिवसातून तिनदा जेवण देऊ लागली. महिनाभर गोळा केलेल्या सोन्यातून तिने सुरेख बांगड्या बनविल्या. सोना कमलाला म्हणाली - "माता तू माहेरी अथच नाव काढू नकोस." दिवसे दिवस सोनाचा सोन्याचा गोड वादळ चालला. सून म्हणाली - माझं पोट भरलय, तरी ती तिना आग्रह कर करून भाणखी मायला

भावा पाहू लागली.

एक दिवशी रात्री पांयत दुसऱ्या लागल म्हणत कमला परमाण भारते वसत एव्हा आपल्या माई वडिलांस भगत राव येस ही तिला फार वाहू लागलं. इतक्यात पिशाचिनी तिच्या मसंग येऊन 'वो' पातली. आणि तिने विचारलं 'बोल, आता कुठल्या नव्या संकटात सापडली आहेस?'

कमलाने जेव्हा तिची भरवण सांगितली, तेव्हा एक चुटकी वाजवून पिशाचिनी म्हणाली - "बाळपासून तुझ्या ताटाखाली सोन्याची शित सापडणार नाहीत, तुझ्या सामनं जर एक वेळी भोजन केल नाही तर तिना आपल्या ताटाखाली एक सोन्याची

मोहर मिळेल!" आणि पिशाचिनी तेथून गेली.

सकाळी सकाळीर कमलाने मासूला हा बोधी सांगितला मान घेऊन घडणाला "भग आता या घरात तुझी काय बळार माई तू आपली मानव पाहेंस ना पाहू." आणि तिने कमलाला पाहणी रचवली केली सोना दुपारी जेवनीन नाही. तिने उपास केला रात्री तिना आपल्या ताटाखाली सोन्याची मोहर सापडली दुसऱ्या दिवशी तिने दोन्ही वेळेला उपास केला. तेव्हा तिला दोन मोहरा सापडल्या.

हे सगळं पाहून सोनाला एक बचव युक्ति मुखली तिने विचार केला जेवणान पाय मोड' आतापर्यंत आनंद आलं आहे

नहा दिवस उगास केला तर काय विचारात आहे? दहा दिवसात सोन्याच्या बीन मोहरा मिळतील, मग चंद्रहार बनवला येईल, काही विवसांनी एका नातेवाईकाच्या लग्नाला जायचंय, माझ्या गळ्यातील चंद्रहार पाहून सगळे धक्का होऊन जातील.

आणि सोनाने उपास करायला सुरुवात केली. तीन दिवसात तिला रूपच अक्षतपणा आला, ताटाखालची मोहर काढून घेण्याइतकी ताकत ही तिच्यात उरली नाही. आता तिचा आणखी एक युक्ति सुचली

गोविंदला बोलावून ती म्हणाली - "वेडा तांबडनांब वैद्य गुह्यापकडे जाऊन विचारून ये की माबुबाणा अथवा भाताची पेज घेतली तर उपास मोडत नाही ना?"

आईला अशी विचित्र शंका का आली हे गोविंदच्या लक्षात येईना तो धावंत-पळत वैद्यांकडे गेला आणि आईच्या शंकेबाबत त्यांना विचारले. वैद्य हसत म्हणाले - "पाणी घ्यायला हरकत नाही, दुसरं काही

जालू घ्यायलं की गुपारू घ्यायचं"

गोविंद परत आला तोपर्यंत आई जेशद्ध आलेला होती त्यान आइला वडिलांच्या मूर्त देवा वैद्याला सावरवून आपले आणि कमलाला घेऊन येण्यासाठी मामुरचाडीला पोचला

कमला सासरी आली आणि माभकडे पाहून जोर जोरात रडू लागली, तिने विचारले - "ससूबाई, काय खलं तुम्हाला?" सोनाने कमलाला प्रमान जवळ बसवून घेतले आणि झालेली सर्व वगना मागितली, ती म्हणाली "कमला, तुझ्या सारखी सुरेख सून घरात असताना मा दागिन्यांचा हव्यास केला आणि आपली अशी अवस्था करून घेतली. की पण किती सुख आहे, आता या वयात मला दागिन्यांचं काय करायचंय? सगळं सोनं तू घ आणि तुझ्यासाठी दागिने बनव, ही गोष्ट आपल्या सासऱ्याला सांगू नकोस हं."

कमलाने सासूची रूप सेवा-मुखरुषा केली. एक महिन्या भरात तिची प्रकृति पूर्ववत् झाली.

फरक

रुजू होता नना, आपल्या राजधर्मचे पाळन ना मोठ्या धड्डेन व निष्ठेने करी. या राजाची कीर्ति देशाच्या काना कोणत्यान दुयदुयत होनी

एके दिवशी राज शिकारीसाठी जंगलात गेला शिकारीच्या नावात तो एकटाच जंगलात रूपा दुरवर गेला, आता त्याला परत येण्याची वाग सापडेना तहान नि धुकेन ही तो व्याकुळ झाला, शेवटी तो एका मुनीच्या आश्रमात पोचता

मुनी त्यावेळी डोळे मिटून तपस्येत नसत होता त्याला अश्वमेधन करून राजा म्हणाला - "महात्मन्, मी जंगलात वाट चुकलोय. खूप दमला आहे आणि तहान व भुकेने व्याकुळ झालो आहे आपल्या आश्रमात थोडा वेळ विश्रानि घेऊ का" डोळं त उघडता मुनि म्हणला

"वदनां ध्यायल हरकत नही या

देशाच्या राजा धर्मप्रभु आहे. म्हणून तहान व भुकेची तुला विज्ञा नको. आश्रमातील कुठसं ही फळ वा पान खा, गोडच लाबेल, स्वादिष्ट वाटेन! खाऊन तुला शक्ति मिळेल. हेव्हा ती खाऊन वापती घूक भागव."

मुनीच्या बोलण्याचं राजाला फोड बाश्चर्य वाटलं. त्याने एका साठारचं फळ तोडलं नि तोडात पातलं खरोखरीच फार गोष्ट आणि रुचकर होतं, ज्या झाडाची फळं जांबट वा कडू असायला हवीत, ती ही मधुर होती. काही फळं खाऊन रापाले आंखली धूक तर भागवली. त्याच मन संतुष्ट झालं, शरीरान उत्साह संचारला थोडा वेळ आश्रमात आराम करून राजा आपल्या राजधान्याला परत आला

आता < जेने असा विचार केला की

अपल्या धर्म-शासनाची नृणक सर्व

पंचवीस वर्षांपूर्वी 'बांदाबा'त प्रकाशित झालेली गाष्ट

दरबारी-जनांना एकदा दाखवावी. त्याने ताबडतोब सर्व भंत्रो, सामंत व राजधानीतील प्रमुख मंडळींना मेजवानीचे शीमंत्रण दिले. कडू लिंबू आणि कारली यांचा रस घालून खोर करायची आज्ञा त्याने स्वयंपाक्यांना दिली.

स्वयंपाक्यांना राजाच्या आज्ञेचे तत्कांत पालन केले. त्यांना वाटले राजाच्या या आज्ञेचा काही तरी विशेष उद्देश असला पाहिजे.

सर्वांबरोबर राजा ही भोजनासाठी बसला. पण त्याची निराशा झाली. खोर तोंडात घालताच त्याला ओकारी आली.

राजाने मेजवानी थांबवली, पुन्हा नवा स्वयंपाक करून सर्वांना भोजन वाढव्यात आले. त्या दिवशी मुरीच्या आश्रमात सर्व फळे गोड व स्वादिष्ट का होतं हे राजाच्या लक्षात येईना त्याला वाटले कदाचित् स्वयंपाक्यांनी खोर बिघडवली असेल, त्याने स्वतः एक कारले खाऊन पाहिले. ते कडूच होते. अर्थात् स्वयंपाक्यांची काही चूक नव्हती हे मिट झाले.

यानील रहस्य जाणण्यासाठी राजा मुनीला भेटायला निघाला. मुनीला अभिवादन करून राजाने प्रश्न केला - "त्या दिवशी तर मी जे फळ खाऊ, ते मधुर नि स्वादिष्ट होतं. राजधानीत मात्र ससा तर्क आठवून आलं नाही. याचं कारण काय बरं?"

मुनीने राजाला समजाऊन सांगितले "तू राजा आहेस हे त्या दिवशी मला माहीत नव्हतं. नकळत मी तुला धर्म-धर्म म्हणून तुझी प्रशंसा केली. त्यामुळे तुझ्यातील अहंकार वाढला. तू स्वतःच आपल्या मोठेपणाची परीक्षा घेतलीस. तू धर्म-शासन करीत असलास तरी अजून तुला खूपच प्रगति केली पाहिजे. परीक्षेच्या कसोटी वर तुला यश मिळाले नाही."

राजाने मुनीची क्षमा मागितली आणि तो आपल्या राजधानीकडे परत आला. यानंतर राजाचा अहंकार दिवसें दिवस कमी होऊ लागला आणि तो विनयपूर्वक राज्य-शासन करू लागला.

महाभारत

भयंकर झाली जरासभाला पाहण्यांना दिलेल्या चवनाची आठवण झाली. राजशाळेत यत्न तो कुण्याईनास झळकला. "गहोदय, तुम्ही स्नातक आहात. स्नातक तर गळ्यात माळा घालत नाहीत, चन्दन लेपत नाहीत. तुम्ही हे दोन्हीही केलेय. तुमच्या देशावर यत्नाची खण निमनय तुमचा नगरप्रवेश प्रवेशद्वारामुन झालेला न होय. नजरा वर घेतून आम्हाला घालत आहात. बाह्यणवेशात आलेले क्षत्रिय वाटलाय तुम्ही. तुम्ही कोण आहात. खरं मागा पाहू. काय कारणाने अस्सा आहात तुम्ही."

कृष्ण बुलरला, "बाह्यण, क्षत्रिय अन् वैश्यही स्नातक असू शकतात. आम्ही

क्षत्रिय-स्नातक आहोत, आपल्या साम शक्तीमुळे ब्राह्मणांसारखे दिमत आहोत. वडीलधारी माणस अस हागनात की मित्राच्या घरात दरवाजातून प्रवेश करावा, पण शत्रूच्या घरात मात्र दार नमनेच्या जागेतून प्रवेश करावा. तू आमचा शत्रू आहेस म्हणून आम्ही भिन्न ओलांडून आलो. तुझं-आमचं नीट जमत नाही, म्हणून आम्ही तुझी पूजा नाकारली. आम्ही आपला शौर्य पराक्रम दाखवायला इथे आलो आहोत."

जरासन्ध कृष्णाला म्हणाला, "कितीही आठवून पाहिलं, तरी मी तुमच्यावर काय रागवावं, हे मला कळत नाहीय; तुमचा द्वेष का करावा मी? बोल, मी तुमचा शत्रू कसा? निरपराध्याला शत्रू मानणं धर्मसंमग

पादराची दिग्विजय यात्रा

‘नव्हे त?’

कृष्ण भुतरादाक्षल म्हणाला, “एका महान् व्यक्तीन आपला कुनधर्म पाळण्यासाठी तुझ्याशी युद्ध करायला आम्हाला पाठवलं आहे. तू कित्येक राजांना शकारणच कैद करून ठेवलं आहेस. दररोज एकेकाला भैरवामोरा बळी देत आहेस. अशा स्थितीत स्वतःला निरपराधी म्हणवायचा अधिकार नाही तुला. याहून मोठा अधर्म आणखी कसला असू शकतो? तुझ्या हातून पिडलेल्यांना सोडवायला आलोत आम्ही. तुझ्यासारख्या घमेनक्षोर कार्तवीर्यांची अशीच दुर्गत झाली होती. तू कैद केलेल्यांना मुक्त तरी कर, किंवा

आमच्याशी लढून मर. मी कृष्ण आहे, अन हे वीर्य भीम अर्जुन !”

कृष्णाने बोलणे ऐकून बराहंस रागाने म्हणाला, “आपल्या बळावर जिकलेल्या राजांना काय तुझ्या मघानं सोडून देऊ? माझ्याशी युद्ध बरायची फार खुमखुम मसेल, तर जाऊन आपलं सैन्य घेऊन ये ना ! तुमच्यापैकी कोणही एकाशी, किंवा तिघांशीही युद्धाला तयार आहेस.” त्याने नगेच आपला पुत्र सहदेव घाला राज्याभिषेक करवला अन् तो पुढाला तयार होऊन परत आला

कृष्ण त्याला म्हणाला, “आमच्यापैकी पाहिजे त्याच्याशी युद्ध करू शकतोस तू.”

आपल्या शक्तीचा जरासंधाला गर्व होता व विश्वासही होता. त्याने सरळ भीमालाच आव्हान दिले. आपला मुकुट भुत्तवून त्याने आपले केस बांधले अन् लगेच तो भीमावर तुटून पडला. बोघेही दोन वृत्तींसारखे मल्लयुद्ध करू लागले. नमरातूर असंख्य लोक हे युद्ध पाहतोयला तेथे जमले. हे भयंकर युद्ध कार्तिक शुद्ध पंचमीला सुरू होऊन त्रयोदशीपर्यंत चालू राहिले. चतुर्विंशच्या दिवशी जरासंधात युद्धाची शक्ती झुरली नाही असे पाहून कृष्ण भीमाला म्हणाला, ‘भीम, जरासंधाची शक्ती आता झोण झालीय मारून टाक त्याला.’

कृष्णाच्या या बोलण्याने भीमात बुत्साह

संचारला. त्या दिवशी भीमाने जरासंधाला अगदी सहजपणे आपल्या पकडीत धरले अन् त्याला फाडून मारून टाकले. भयंकर सिंहनाद करत त्याचे छेद करपटत बोकून नेऊन भीमाने ते राजद्वारो फेकून दिले

पानन्तर कृष्ण, भीम व अर्जुन कारागारात गेले व त्यांनी तेथील कैदेत असणाऱ्या राजांना मुक्त केले. गिरिजच्या ब्राह्मणांनी तिघांना आशिर्वाद दिले. कथगृहातून सुटलेल्या राजांनीही कृष्णाची प्रशंसा केली कृष्ण त्यांना म्हणाला, “धर्मराज राजतुल्य फल करणार आहे. तुम्ही सर्वांनी त्याला सहकार्य द्याल पाहिजे.” सर्वांनी मोठ्या खुशीने यत्नांही संभरी दिली.

जरासंधाचा पुत्र सहदेव आपल्या पुरोहितासह बरोबर भेटी घेऊन आला. कृष्णाने भेटीचा स्वीकार करून त्याला ‘सगंधचा राजा’ म्हणून घोषित केले.

नंतर भीमार्जुनांना जरासंधाच्या रथावर बसवून कृष्ण तेथून निघाला. मुक्त झालेले सर्व राजे ही त्यांच्याबरोबर झाले जवेकरच सर्वजण इन्द्रप्रस्थाला पोचले. कृष्णाने “तुझे दोन्ही भाऊ मकुशल इन्द्रप्रस्थाला परत झाले आहेत. अन् युद्धात भीमानं जरासंधाचा वध केला असून आमच्या बरोबर आलेले हे सर्व जरासंधाने कैद केलेले राजे आहेत.” असे धर्मराजाला सांगितले. धर्मराजाने त्या सर्व राजांचा भुर्चित असा आवर-सत्कार केला

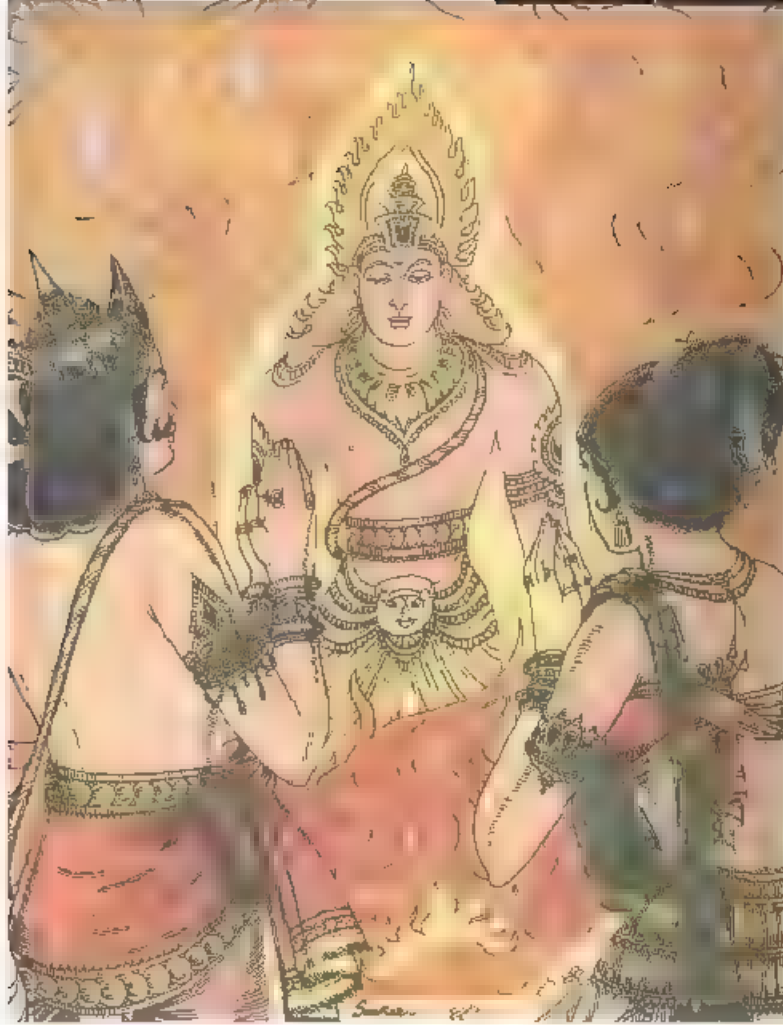
अन् त्यांना आपापल्या देशाकडे पाठवून दिले. नंतर कृष्णही जरासंधाच्या रथावर बसून द्वारकेला परत गेला.

काही दिवसानंतर अर्जुन धर्मराजाला म्हणाला, “माझ्याजवळ दिव्य अक्ष गाडीच घनुष्य आहे; अर्जुन दितेला रथ आणि अजोड अशी युद्धसाधनं आहेत. मी दिग्विजयासाठी बाहेर पडून आपला खजिना सरून मक्कतो”

आपल्या भावाच्या या बोलण्याने धर्मराजाला फार आनंद झाला. दिग्विजय यात्रेसाठी एक शुभमूर्त पाहून त्याने अर्जुनाला अतुरेकडे, भीमाला पूर्वेकडे, सहदेवाला दक्षिणेकडे व मकुशला पश्चिमेकडे

कन्याचा शास्त्रांत पद्धतीने विवाह करून दिला. अग्निदेवाकडून नीलता असे वरदान मिळाले की त्याला किंवा त्याच्या नगराला शत्रूकडून कसलेही भय रहाणार नाही, नेव्हापासून केव्हा ही एकाद्या शत्रूने मसिष्मतीवर आक्रमण केले, तर तो दग्ध होऊन जातो.

महदेवाने कुशासनावर बसून होम केला व अग्नीची स्तुती केली, अग्नीने प्रसन्न होऊन नीलशी त्याचा परिचय करून दिला नीलने महदेवाला छूपसे धन दिले.

महदेव नंतर दक्षिणेत गेला कसिंग, भोंव, केरळ व आन्ध्रप्रदेश आपले दूत पाठवून त्यांना त्याने आपल्या कब्जात घेतले समुद्र तटावर असलेल्या विधीषणाकडूनही त्याने छूपसे धन वसूल केले.

इन्द्राश्वहूतं पश्चिममेकचे गेलेल्या त्रिकुलने रोहितक देशचा राजा मयूर पाच्यावर विजय मिळवला तेथून निघून त्याने क्षीरीपक, महेन्द्र हे देश ताब्यात घेतले. दशार्ण, शिवी, विगर्ह, अंबठ,

मंगल येथील राजेही त्याच्याशी युद्धात हारले इतक्या अनेक राजांना जिंकत तो पुढे गेला व त्याने कृष्णाला आपल्या आरामभाची खबर कळवली, यानंतर त्याने मद्रदेशात प्रवेश केला, शाकलपुरला पोचून त्याने आपला मामा शल्य बाला आपला अग्रज धर्मराज करत असलेल्या यज्ञाची माहिती दिली. शल्य रूपच आनंदित झाला व त्याने त्रिकुलला विस्तृत धनराशी व वाहने दिली.

समुद्रतल्या कित्येक राजांनाही त्रिकुलने जिंकले. कृष्णाने ज्यांना अगोदर जिंकले होते, त्यांच्यावरही त्याने पुन्हा विजय मिळवला. मिळवलेल्या धनासह तोही इन्द्रप्रस्थला परतला

चारही भावांनी गोळा केलेल्या धनामुळे धर्मराज बल्लभ व कुबेरापेक्षाही अधिक संपन्न बनला, या संपदेच्या आधारावरच त्याने राजसूय यज्ञ करायचा निर्णय घेतला, 'यज्ञ करायला हीच अंतिम वेळ आहे' असे म्हणून मंत्रीगणमंडळी त्याला प्रोत्साहन दिले.

‘चांदोबा’च्या बातम्या

हडाचे सभ झाडासी !

हे शीर्षक मोठे दिचित्र काटेल तुम्हाला. झाडाचं वसलं लग्न' पण ही एक खरबच घडलेली घटना आलं केरळातील पालकाट जिल्ह्यातील मनकुतम येथे. ही घटना पूर्णतः आजून ध्यायची असेल तर मराचये भाग घेजे पाहिजे. केलन नावाचा एक जेतकरी आणि बेलथल गावाचे एक शाळा प्रमुख एकमेकांचे 'मित्र' होते. दोघांनी गावाच्या सरहद्दीवर एक वडाचे व एक कडू लिंबाचे झाड लावले. दोघांनी या झाडात आपला मुलगा-मुलगी मातल. दोघे जण म्हणावने ही घाडे जेव्हा मोठी होतील तेव्हा आपण यांचे लग्न करू या' दोघे मिळून झाडांना पाणी घालत, त्यांना चत देत. तेरा वर्षे गेली. दुर्भाग्याने बेलथल स्वर्गवासी झाला. पण केलनने मोठ्या प्रेमाने दोन्ही झाडांचे पालन-पोषण केले. वडामध्ये शिवाचा मंत्र अस्तो नि कडू लिंबात परशुरामाची आई रेणुकामेची हिचा अंश असतो, असा या भागातील लोकांना विस्वास आहे. म्हणून या दोन झाडांवरून लोकांच्या मनात भक्ति-भावना असते. काही लोकांनी ही झाडे दख्खत भटणळा आघाटात म्हणून कापून टाकण्याचा विचार केला, पण तसं घडलं नाही. या दोन झाडांचे लग्न जावायची योजना एकी झाली. लग्नाच्या दिवशी दोन्ही झाडांना पुष्पमालांनी अलंकृत करण्यात आले. गावच्या पुजऱ्याने त्यांची पूजा केली. वाजंत्री वाजवली गेली. आणि सोहळापूर्वक लिंबाच्या झाडास सोन्याचे मंगळमूल बांधलं गेले. लग्नातील भोजनात ४०० हून अधिक लोकांनी भाग घेतला. केलनने आपल्या मित्राला दिलेले वचन पूर्ण केले. हे दृश्य पाहून त्याच्या डोळ्यात आनंदाश्रू वरळले.

साबाब लोकांचे बाईनः साबकल

३०-४० वर्षांपूर्वी साबकल गरीब लोकांचे गाव मानली जात असे. मोटार वा मोटर-सायकलचा उपयोग खोमंत लोकच करू शकत असत. मध्यम वर्गातील काही लोक मॅटर स्कूटर वापरू लागले. स्कूटर इटलीतून आली. मॅटर जोड्या मोटर-गाड्या आल्या. त्यांचा उपयोग काही थोडे लोकच करू शकत. काही जण तरी १९७० पासून सायकलींचा उपयोग वाढतच आहे. सन १९९४ मध्ये जगात ११०,०००,००० सायकलींची निर्मिती झाली. यापैकी दर १०,०० सायकली बोल मध्ये तयार झाल्या. सायकलीच्या उत्पादनात आपल्या देशाचा मॅटर दुसरा संघर्षा अधिक संख्येने सायकलांचे उत्पादन होते, याचे एक कारण ही आहे. या वाहनाचा कोणताही सहज उपयोग करता येतो. सायकल चालवण्यासाठी कुठल्याही इंधनाची गरज नाही. यामुळे वातावरण दूषित होत नाही. पेट्रोलचे वास्तव ही वास्तविक ही विशेष ठिकाणी बाजमिठा येत नाहीत. विश्वविराजमान थांब्या परिसरात व काही औद्योगिक क्षेत्रात मोठ्या जातकित्यास येथे आहे. २००० वाहनात पॉलिमर व पोस्ट-सत यांना सायकली उत्पादन करण्या आहेत. आठराहिली सायकली देशाची गार पण वैदावाद विही इ. जगात सायकलीचा वृष मांडया प्रमाणपर उपयोग केला जातो.

‘चांदोबा’ पुरवणी - ८९

भारताची वृक्ष-संपदा

कदंब

विष्णूने नाहल मूठ स्वर्गातून अमृताचा कतथा आपल्या गोमंत मूठ आणीत होता. रम्यात तो विशालीसोरी एका कदंब वृक्षावारी बसला. असे म्हणतात की मूठ मंका आपली चोच कदंबाच्या बुंध्यावर खाजवीत होता, तेव्हा थोडे अमृत त्या बुंध्याला लागले म्हणून कदंब वृक्ष ३०० वर्षे पर्यंत जगाता. आपल्या पुराणात कदंबाच्या दीर्घायुध्याचे हेच कारण सांगितले आहे.

सुगंध पसरवणारी कदंबाची फुले बालकृष्णाला फार आवडत असत. श्रीकृष्ण बुंध्यावारी कदंब वृक्षालागत मुरली वाजवीत गोमिर्षाक्षर विहार करित.

वसंत ऋतू सुरू होण्यापूर्वीच कदंबांना मोहर असते. खल्लूत बैठार एकदम चार-पांच फुले विकसित होतात. कदंबाची फाणे बर्द हिरव्या रंगाचे असतात.

कदंब वृक्ष प्रशस्त अमृत किंवा मुर व हिमालयाच्या उन्हाळीतून मिळालेले अमृत किंवा मुराची वसुंधा व पुराणात या वृक्षाचा उल्लेख आहे. कदंबाचा मूठ मूठालीन 'वसुंधा आणि मूठ' मूठ 'वसुंधा' कदंब वृक्षावारी अमृत

एका कथा प्रचलित आहे. एका व्यापाऱ्याच्या घराच्या अंगणात कदंब वृक्ष होता. त्याला सात भुजगे होते. सर्वात धाकटा भुजगा नेहमी कदंबासाली बसून बासरी वाजवीत असे. वडील व्यापाऱ्यासाठी दूध्या राज्यात गेले असता मोठ्या भावांनी या वाकटावर नाराज होऊन त्याला घराबाहेर काढले. विचार कोठा भाऊ आपली बासरी वाजवीत जंगलात गेला. वडील परत आल्यावर त्यांना जेव्हा ही बात ही समजली तेव्हा त्यांना फार वाईट वाटले. हळू हळू त्यांची आर्थिक स्थिती ही खालात पालती. व्यापाऱ्याच्या इश्टेवले स्वभाव येऊन आगितले - 'तुम्हा घाकटा मुनगा जेव्हा घरी परत येईल, तेव्हा तुम्हा भाग्योदय लाईल.' वडिलांनी मनेक प्रयत्न करून आपल्या मुलाला शोधून परत घरी आणले. असा व्यापाऱ्याचा परिवार पुन्हा संपन्न झाला.

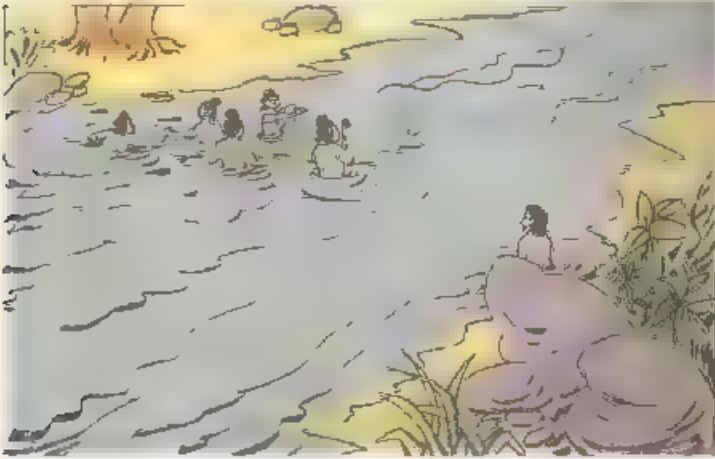
आपल्या देशातील कवि-मुनि

सत्यकाम जाबाल

जंगलात एक नदी वहात होती. त्या नदीच्या पश्चिमेला गौतम पाषाणाचा आश्रम होता. गौतम आपल्या आश्रमात राहून काही शिष्यांना निरनिराळ्या विद्या शिकवीत. दूर दूरच्या प्रदेशातून आलेले शिष्य गुरुकुलातच राहात.

शिष्य सूर्योदयापूर्वी उठत, स्नानादि उरकून सूर्याला नमस्कार करीत. नंतर गुरू बरोबर बंधूत एकाच बिताने वेद-मंत्रांचे पठण करीत.

नदीच्या पूर्व दिशेकडून एक छोटा मुलगा हे दृश्य पहात असे. त्याच नाव सत्यकाम.

तो आपली आई जाबाली बरोबर आपडान राहत असे. आई जंगलात जाऊन लाकडे तोडून आणि ति शहरात जाऊन ती विकून आपला उबेर निर्वाह करी.

एकदा सकाळी सत्यकाम नदीत स्नान करीत असताना त्याने समोरच्या आश्रमातील अध्ययनात मग्न असलेल्या शिष्यांना पाहिल. घरी परत आल्यावर त्याने आईला विचारले - "आई, या मुलाच्या बरोबर मी ही शिकाव अशी माझी इच्छा आहे. आरु मी आश्रमात शिकायला?"

जाबाली म्हणाली - "जा आणि त्या ऋषींना विचार." सत्यकाम नदीतून पोहत बुसऱ्या किनाऱ्यावर पोचला. आश्रमात जाऊन त्याने मुनींना नमस्कार केला आणि

नमस्कारपूर्वक म्हणाला 'महाप्राज्ञ मना आपला शिष्य बनवून काही विद्या शिकवायल?"

मुनीने प्रश्न केला - "तुज, तुझं कुल-गोत्र संमधील?"

सत्यकाम म्हणाला 'मना आपलं गोत्र माहात नाही मुनिवर'

मुनीने पुन्हा प्रश्न विचारला 'तुझ्या पित्र्याच नाव काय?"

सत्यकामने उत्तर दिले "मना आपल्या पित्र्याच नाव ही माहीत नाही मी आपल्या आई बरोबर राहतो. बडिलांना मी कधी पाहिलंब नाही."

"मग जा आपल्या आईला विचारून ये कि तुझ्या पित्र्याच नाव काय?" मुनींनी सुचवले

सत्यकामने घरी येऊन आपल्या आईला विचारले, बोझा वेळ चुप राहून जाबाली म्हणाली - "बेट्या, तुझा जन्म होण्यापूर्वी मी एका घराे काम करीत असे. मी जेव्हा काम करीत होते तेव्हा माझ्याच सारखे काम करणाऱ्या एका पुरुषाशी मी लग्न केले. मग आपल्याच नर बोझ्याच दिवसात एका अपघ्नान तुझ वडील मरण पावले. मग मी ते गाव सोडून येथे आले. तुझा जन्म इथेच झाला. मला तर आपल्या तबऱ्याचे नाव ही माहीत नाही."

सत्यकाम पुन्हा मुनींच्या आश्रमात परत.

आला आणि आईने सांगितलेले सर्व वृत्त त्याने मुनींना कथन केले. संपूर्ण कथा ऐकून मुनि गौतम हसत म्हणाले - "जो नेहमी सत्य बोलतो तोच खरा ब्राह्मण होय. तू सगळे खरं खरं सांगितलंस, तू ब्राह्मणच आहेस!" आणि त्यांनी सत्यकामला आशीर्वाद दिला.

सत्यकाम जाबालने मुनींच्या आश्रमात राहून सर्व विद्यांचे अध्ययन केले. तो गुरूचा पट्ट शिष्य बनला. नंतर तो स्वतः गुरू बनला आणि खूप कीर्ति संपादन केली

वैदिक ऋग्वेद ही कुलाचे निर्धारण जन्मावर नाही, गुणांवर उरविले जात असे हे या सत्यकामच्या ऋषीव्रतन आपल्या लक्षात घेते.

तुम्हाला माहीत आहे का?

१. सोमालियाचं नाव प्रथम काय होतं?
२. इ.स. ५० वर्षी आपल्या देशात विश्वव्रम इमरिया प्रचार कोणी केला?
३. इंग्लिशची सुप्रसिद्ध एनी ब्लिबोपाट्टा इंग्लिश देशाची मन्दी, तर कोणत्या देशाची होती?
४. आपल्या देशात प्रथम बॅरमिंटन बॅड केडला नार्थ टेक्सासचा एक हुबब नाव होतं, ते कोणतं?
५. यहुदांच्या पवित्र ग्रंथाचं नाव कोणतं?
६. आपल्या देशात सर्वप्रथम स्थापित झालेल्या पोलीस-कलबचं नाव काय?
७. दुसऱ्या विश्व युद्धाच्या प्रारंभी इटलीचा हुकुमशाह कोण होता?
८. सत्तापथक व तैपपथ मिळविण्याच्या व्यक्तींना आपल्या देशात पुरस्कार दिला जाता त्याचं नाव कोणतं?
९. पहिले ऑलिंपिक सामने केव्हा झाले? प्राच्यविक ऑलिंपिक स्पर्धा सर्वप्रथम कोठे झाल्या?
१०. आपल्या देशात किनाऱ्याच्या कार्यक्षेत्र असलेले असून घाणो कोषाचा प्राणात आहेत?
११. सर्व रंगांचे आकारभूत मूळ तीन रंग आहेत-ते कोणते?
१२. ज्यांना जनतेने मानव-हंसारक म्हातूळ गौरविने तो प्रसिद्ध मंगल सप्ताह कोणता?
१३. पूर्वोत्तर रेल्वेच्या प्रत्युपाचा अंतर्देशात सर्वप्रथम प्रवेश केव्हा झाला?
१४. सुप्रसिद्ध रशियन लेखक कोर्ट लिबो टोस्टोपल्या जन्म-स्थळाचं नाव काय?
१५. ४ जुलै १८७५ रोजी दोन अमेरिकी व्यक्ती एकत्र निवडणी मरण पावले ते कोणते?
१६. आपल्या देशात राज्यांचे पुनर्निर्माण केव्हा झाले?
१७. बुटोपमधील सर्वात अधिक लांबीची नदी कोणती?
१८. रेल्वेचं खो तहान करणारी इंग्लिश कोष कंपनी कुठे आहे?

उत्तरे

१. सोमालियाचं नाव प्रथम काय होतं?	१. सोमालियाचं नाव प्रथम काय होतं?
२. इ.स. ५० वर्षी आपल्या देशात विश्वव्रम इमरिया प्रचार कोणी केला?	२. इ.स. ५० वर्षी आपल्या देशात विश्वव्रम इमरिया प्रचार कोणी केला?
३. इंग्लिशची सुप्रसिद्ध एनी ब्लिबोपाट्टा इंग्लिश देशाची मन्दी, तर कोणत्या देशाची होती?	३. इंग्लिशची सुप्रसिद्ध एनी ब्लिबोपाट्टा इंग्लिश देशाची मन्दी, तर कोणत्या देशाची होती?
४. आपल्या देशात प्रथम बॅरमिंटन बॅड केडला नार्थ टेक्सासचा एक हुबब नाव होतं, ते कोणतं?	४. आपल्या देशात प्रथम बॅरमिंटन बॅड केडला नार्थ टेक्सासचा एक हुबब नाव होतं, ते कोणतं?
५. यहुदांच्या पवित्र ग्रंथाचं नाव कोणतं?	५. यहुदांच्या पवित्र ग्रंथाचं नाव कोणतं?
६. आपल्या देशात सर्वप्रथम स्थापित झालेल्या पोलीस-कलबचं नाव काय?	६. आपल्या देशात सर्वप्रथम स्थापित झालेल्या पोलीस-कलबचं नाव काय?
७. दुसऱ्या विश्व युद्धाच्या प्रारंभी इटलीचा हुकुमशाह कोण होता?	७. दुसऱ्या विश्व युद्धाच्या प्रारंभी इटलीचा हुकुमशाह कोण होता?
८. सत्तापथक व तैपपथ मिळविण्याच्या व्यक्तींना आपल्या देशात पुरस्कार दिला जाता त्याचं नाव कोणतं?	८. सत्तापथक व तैपपथ मिळविण्याच्या व्यक्तींना आपल्या देशात पुरस्कार दिला जाता त्याचं नाव कोणतं?
९. पहिले ऑलिंपिक सामने केव्हा झाले? प्राच्यविक ऑलिंपिक स्पर्धा सर्वप्रथम कोठे झाल्या?	९. पहिले ऑलिंपिक सामने केव्हा झाले? प्राच्यविक ऑलिंपिक स्पर्धा सर्वप्रथम कोठे झाल्या?
१०. आपल्या देशात किनाऱ्याच्या कार्यक्षेत्र असलेले असून घाणो कोषाचा प्राणात आहेत?	१०. आपल्या देशात किनाऱ्याच्या कार्यक्षेत्र असलेले असून घाणो कोषाचा प्राणात आहेत?
११. सर्व रंगांचे आकारभूत मूळ तीन रंग आहेत-ते कोणते?	११. सर्व रंगांचे आकारभूत मूळ तीन रंग आहेत-ते कोणते?
१२. ज्यांना जनतेने मानव-हंसारक म्हातूळ गौरविने तो प्रसिद्ध मंगल सप्ताह कोणता?	१२. ज्यांना जनतेने मानव-हंसारक म्हातूळ गौरविने तो प्रसिद्ध मंगल सप्ताह कोणता?
१३. पूर्वोत्तर रेल्वेच्या प्रत्युपाचा अंतर्देशात सर्वप्रथम प्रवेश केव्हा झाला?	१३. पूर्वोत्तर रेल्वेच्या प्रत्युपाचा अंतर्देशात सर्वप्रथम प्रवेश केव्हा झाला?
१४. सुप्रसिद्ध रशियन लेखक कोर्ट लिबो टोस्टोपल्या जन्म-स्थळाचं नाव काय?	१४. सुप्रसिद्ध रशियन लेखक कोर्ट लिबो टोस्टोपल्या जन्म-स्थळाचं नाव काय?
१५. ४ जुलै १८७५ रोजी दोन अमेरिकी व्यक्ती एकत्र निवडणी मरण पावले ते कोणते?	१५. ४ जुलै १८७५ रोजी दोन अमेरिकी व्यक्ती एकत्र निवडणी मरण पावले ते कोणते?
१६. आपल्या देशात राज्यांचे पुनर्निर्माण केव्हा झाले?	१६. आपल्या देशात राज्यांचे पुनर्निर्माण केव्हा झाले?
१७. बुटोपमधील सर्वात अधिक लांबीची नदी कोणती?	१७. बुटोपमधील सर्वात अधिक लांबीची नदी कोणती?
१८. रेल्वेचं खो तहान करणारी इंग्लिश कोष कंपनी कुठे आहे?	१८. रेल्वेचं खो तहान करणारी इंग्लिश कोष कंपनी कुठे आहे?

महावीरचा हट्ट

तुम्हला देशाचा राजा होना कीर्तिचंद्र त्याची मुलगी पद्मावती दिसायला फार सुंदर होती ती केवळ उपवर झाली, तेव्हा एक दिवशी अचानकपणे ती राजवाड्यातून गमसु झाली.

तेव्हा राजपुरुषांतले आपल्या विषय वृत्तीने मागितले की, "एक राक्षस तिला उचलून घेऊन गेला आहे. तो एका अंधंकर जंगलात राहतो. आजपर्यंत तीन महिन्यांनी तो तिच्याशी लग्न करणार आहे."

हे सर्व ऐकून राजा निराश झाला. काय करावं हे त्याला समजना.

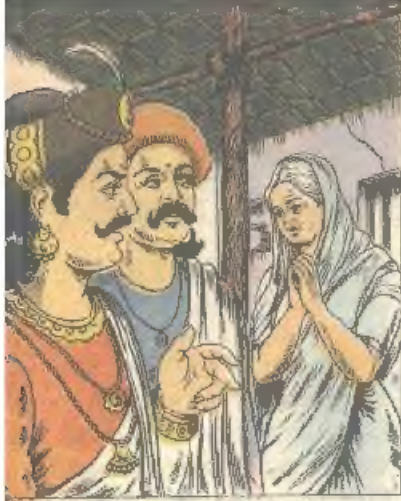
तेव्हा मंत्री राजाला म्हणाला - "प्रभू मला वाटतं आपण एक अशी घोषणा करू या की जो कोणी राजकुमारीला राक्षसाच्या ताबडोबतून सोडवील त्याचा विवाह राजकुमारीशी लावून दिला जाईल. पुढे अशी भ्रमवताची दृष्टा."

कीर्तिचंद्राचा हा सल्ला घटला. त्याने ताबडोबत राज्यभर घोषणा केली "अंधंकर अरण्यात राहणाऱ्या एका राक्षसाने राजकुमारी पद्मावतीचे अपहरण केले आहे. तीन महिन्यात राक्षसाच्या ताबडीतून तिला जो सोडवून आणील, त्याच्याशी राजकुमारीचे लग्न करून देणार वेईल." ही घोषणा ऐकून राज्यातील अनेक वीर युवक मोठ्या उत्साहाने अरण्याकडे निघाले.

तेथे उत्पल देशातील महावीर नावाचा एक युवक सर्वाभंगीत पोचला होता. जो कोणी तेथे जाईल त्याला तो आव्हान देई - "असल्या अलाध्य राक्षसाशी सामना करण तुझ्यासारख्या सामान्य माणसाला शोडव जमणार आहे?" प्रथम माझा पराभव कर अन् मग जंगलात पाऊल ठेव."

महावीरशी लढावला कोणी ही पुढे सरसावला नाही.

शशिकान्त सावळे

कीर्तिचंद्रला आपल्या गुप्तचरांकडून ही वार्ता समजली. महावीर बहल अधिक माहिती मिळविण्याचा त्याने प्रयत्न केला, तेव्हा त्याला कळले की महावीरचे वडील सैन्यात काम करीत असत व लढता लढता त्यांना मृत्यू आला. पित्याच्या मृत्यूनंतर महावीरने आपला देश सोडून दिला व तो अन्यत्र निघून गेला. तेथे त्याने अनेक विद्यांचे अध्ययन केले व महान् शक्तिशाली बनून परत आला. कीर्तिचंद्र स्वतः महावीरच्या आईला भेटायला गेला. राजा आपल्या घरी आलेला पाहून ती पाचरली.

कीर्तिचंद्र गंभीर स्वरात महावीरच्या आईला म्हणाला - "तुझा मुलगा राजद्रोही

आहे ! याचं कारण जाणून घेण्यासाठी मी तुझ्याकडे आलो आहे."

"महाराज, आमचा देश राजभक्तांचा देश आहे, आम्ही राजद्रोहाची कल्पना सुद्धा करू शकत नाही. राजवंशामाठी आम्ही कधी प्राणांची ही पर्वा करीत नाही. आपण असा आरोप का करीत आहात हे माझ्या लक्षात येत नाही." महावीरच्या आईने आपल्या मनातील भाव स्पष्ट केला.

या उत्तराने राजाचे समाधान झाले नाही. तो म्हणाला - "अरण्यात प्रवेश करणाऱ्या शूर-वीराना तुझा मुलगा का अडवतो आहे बरं? माझ्या मुलीला राजसत्ता तडाक्यातून सोडविण्यासाठी जे वीर जाताहेत, त्यांचे प्रयत्न हा का सफल होऊ देत नाही?"

आश्चर्य व्यक्त करीत महावीरची आई म्हणाली - "महाराज, माझा मुलगा मोठा पराक्रमी आहे. त्याच्याशी सामना करणारा वीर या पृथ्वीतलावर दुसरा कोणी नाही. अनेक गुरूंकडून तो निरनिराळ्या विद्या शिकला आहे. राजसत्ता मारण्यासाठी तो माझा आशीर्वाद मागणारा आला होता. आणि मी त्याला आशीर्वाद दिला हो. आपण जे काही म्हणत आहात ते ऐकून मला मोठे आश्चर्य वाटतंय!"

राजाला वाटले - महावीरची आई खरंच बोलत आहे, तो राजधानीत परत आला

आणि त्याने संपूर्ण सल्ला-मसलत केली, अमळ विचार घळून मंत्री म्हणाला - "आजपर्यंत महावीरला कोणी जिंकू शकलेला नाही. आपल्या नावाप्रमाणे तो महावीर आहे, आपण एकाद्या त्याला प्रत्यक्ष भेटतो तर बरे होईल. आपण त्याला भेटू वेशीवर करून!"

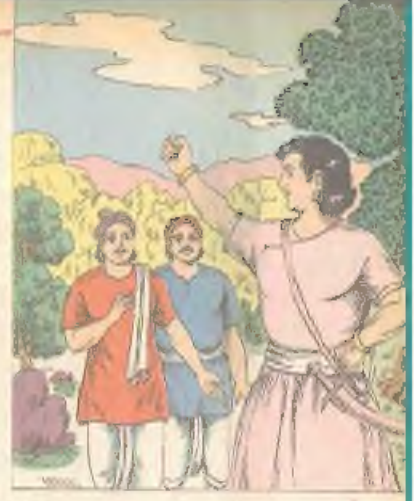
राजा आणि मंत्री गरीब शेतकऱ्याच्या घेवात त्या अरण्याच्या प्रवेश-मार्गावर जाऊन बसले. महावीर झरोझरीच महावीर आहे हे त्यांनी आपल्या डोळ्यांनी पाहिले.

राजाने त्याला विचारले - "तू इथे काय करतोस?"

"मी इथे राहून उत्पल देशाच्या वीरांनी परीक्षा घेतो आहे!" महावीरने उत्तर दिले. राजाने पुन्हा प्रश्न केला - "हे काम तर देशाच्या राजाचं आहे. राज्याच्या सैन्यातीलच ते काम. उत्पलच्या शूर-वीरांची परीक्षा तू कशासाठी घेत बसला आहेस?"

महावीरने स्पष्ट प्रश्न मागितले - "हा जंगलत एक राजसत्ता राहतो. तो गोंडा बजावूय आहे. सामान्य वीर त्याला मारू शकणार नाहीत. त्याच्याशी सामना करायला जे गेलं, त्यांना त्याने बाऊन टाकले. उत्पल देशाच्या वीरांचे मी संरक्षण करतो आहे."

"त्या राजसत्तेला मारण्याची शक्ति एकाद्या वीराला असू ही शकते ! उत्पल

वीराला राजसत्तेला बाऊन टाकील असे कस म्हणता येईल?" राजाने आपली एक प्रश्न विचारला.

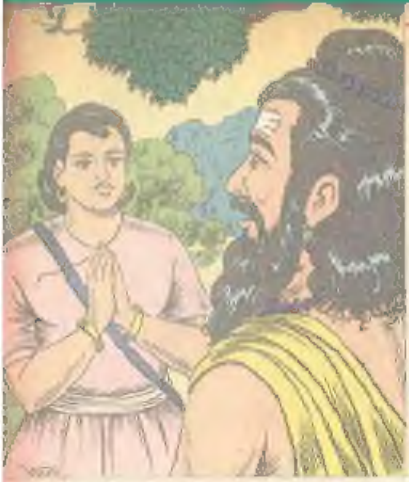
वावर ठसत महावीर म्हणाला - "यासाठी थोडे व्यवहार-ज्ञान पुरेसं आहे. जो माझा पराभव करू शकत नाही, तो त्या शक्तिशाली राजसत्तेला काय मारणार?"

"ठीक आहे" राजा म्हणाला - "यस त्या राजसत्तेला मारू शकणारा कोणी वीर उत्पल राज्यात माहोब?"

"का नाही? मी त्याला जवळ दार करू शकतो!" महावीरने अभिमानाने सांगितले.

"तर मग जगावर कशासाठी? दूब हा नि त्या राजसत्तेला मारून टाक. अन्य वीराना

इथेच जडवून देवण्याने तुला काम मिळणार आहे?" एवढे विचारले.

"हे काम तर मी वेळोवेळ करून टाकले असते. पण आपल्या राज्याच्या राजामुळे मी हे काम करू शकत नाही." असे म्हणून महावीर आपली गोष्ट सांगू लागला.

महावीरचे वडील चंद्रसेन जेव्हा युद्धात मारले गेले, तेव्हा तो पाच वर्षांचा होता. त्याची आई रोज आपल्या तयऱ्याच्या पराक्रमाची प्रशंसा करीत म्हणे - "युद्धात असा शक्तिशाली वीर एकाद्या अनाथासारखा मारला गेला - तू असा महाशक्तिशाली हो की तुला युद्धात मरण येऊ नये!"

आईच्या या बोलण्याला महावीरवर फार

चरिषाम झाला. महानपणीच त्याने युद्ध-विद्या शिकवण्या सुरुवात केली. नतनाव्य वर्षी तो आपल्या आईला म्हणाला - "आई, मी हिमालयात जाईन. तेथे काही कृषि-मूनींची सेवा करून मंत्र-तंत्र शिकेल, मला तुझा आशीर्वाद हवाय." आईचा आशीर्वाद घेऊन तो घराबाहेर पडला.

हिमालयात महावीरची इच्छा पूर्ण झाली. तेथे एका मुनोने त्याला मंत्र-विद्या शिकवली, शेवटी मुनि त्याला म्हणाला - "बेटा, या पृथ्वी-तलवरील कोणी ही शूर-वीर तुझा पराभव करू शकणार नाही. पण एकाद्या मानवातून शक्तीशी पहिल्यांदा जेव्हा सामना करतील, तेव्हा आपल्या आईचा आशीर्वाद घेऊन जा. मग तुला कोणी ही जिंकू शकणार नाही."

परत येताना महावीरला चोर-डाकूंच्या एका टोळीशी सामना करावा लागला. शेजारच्या गावात चन्दिना नावाची एक सुंदर मुक्ती रहलत असे, डाकूंचा सरदार तिच्यावर किड्डा झाला. चन्दिना नि तिचे आई-वडील यांना चोर-जबरदस्तीने घेऊन चालले होते. जरीबर एक ब्राह्मण ही होता. तो डाकूंच्या सरदाराशी चन्दिनेने लग्न लावून देणार होता. लग्नाचे मिळून वीस डाकू होते. एकदा महावीर त्यांच्यावर तुटून पडला आणि त्यांना पळवून लावले.

तेव्हा चन्दिनेचे वडील महावीरला म्हणाले

- "बेटा, लग्न करण्यासाठी जेव्हा आम्ही घराबाहेर पडलो, तेव्हाच आमची मुलगी परक्याची झाली. तिचे लग्न केल्याचाचून आम्ही घरी जाऊ शकणार नाही. तसेच मेला तर आम्ही कोणाला तोंड दाखवू शकणार नाही. आम्ही कन्या-दान करावला तयार आहोत, लग्न लावण्यासाठी ब्राह्मण तयार आहे. तू माझ्या चन्दिनेचा स्वीकार करील?"

चन्दिनेच ही आपल्यावर प्रेम आहे हे महावीरच्या लक्षात आले. त्याने तेथेच चन्दिनेशी विवाह केला. दोघे ही उत्पल करणार आहे. सोपयते परत ये." असं दिसता, तो म्हणाला - "दा! काय छान म्हणून राक्षस जबरदस्तीने चन्दिनेला उचलून मूलगी आहे! मला ही रूप आवडली आहे,

मी हिला जंगलातून आपल्या माझ्याकडे घेऊन जाणार. तुला शक्य असेल तर आजच मला."

तेव्हा महावीरला नुगीचा इवारा आठवला. त्याने हांगितलं होतं - आईचा आशीर्वाद घेतल्याशिवाय मानवातीत शक्तीशे लडू नकोस. महावीर राखनाला म्हणाला - "मी तुझ्याशी सामना करीन. पण त्यासाठी मला थोडा वेळ पाहिजे."

विकट हास्य करीत राक्षस म्हणाला - "एक दिवसात तुला परत आले पाहिजे. मी उद्याच नऊ मानव-कन्यांशी विवाह करणार आहे. सोपयते परत ये." असं म्हणून राक्षस जबरदस्तीने चन्दिनेला उचलून घेऊन गेला.

महावीर उत्पल वेशात पोचला, त्याला वाटले - आईला लग्नाची गोष्ट सांगितली तर तो घाबरून जाईल, म्हणून त्याने आईला लग्नाबद्दल काहीच सांगितले नाही. राजासमोर सामना करण्यासाठी त्याने आईचा आशीर्वाद मागितला, याच वेळी त्याने राजाची घोषणा ऐकली ति अमळ संकटात पडला,

अंत्र्याने विचारले - "यात संकट कसले? राजकुमारीशी लग्न करायला तुला काय हरकत आहे?"

"राजाच्या घोषणेनुसार त्रों वीर राजकुमारीला मुक्त करील त्याच राजकुमारीशी लग्न होईल. माझे तर लग्न झालेले आहे. शिवाय मी एकपत्नीव्रती आहे." महावीरने खुलासा केला.

महावीरच्या निष्कपटतेचे राजाला मोठे आश्चर्य वाटले, तो म्हणाला - "एवढ्याशा गोष्टीसाठी दलका हट्टू कशासाठी? तुम्ही अक्षय्य तू राजाला का नाही सांगितलीस?"

"मी तसे केले असतं तर काय झालं

असतं कोणास ठाऊक? शिवाय हे ही जाणण्याची माझी इच्छा होती की राजकुमारीला मुक्त करणारा एकादा वीर या वेशात आहे की नाही?" महावीरने आपली शंका प्रकट केली.

राजा महावीरच्या नम्रतेवर खुश झाला आणि त्याने सांगून टाकले - मीच राजा आहे. नंतर राजाने आपली घोषणा बदलली. त्याने जाहीर केले की राजकुमारीला मुक्त करणाराने तिच्याशी लग्न केलेच पाहिजे असे नाही, हे काम करणाराने तिच्याशी लग्न केलेच पाहिजे असे नाही, हे काम करणारा जो मागेल तो पुरस्कार त्याला दिला जाईल.

काही दिवसातच महावीरने राजाला सहज सहज माळून टाकले. आपल्या पत्नीला आणि राजकुमारीला मुक्त केले. त्याने राजकुमारी वधावतीला राजाच्या स्वाधीन केले, राजा कीर्तिचक्र महावीरच्या शौर्यावर खुश झाला आणि त्याने त्याची आपल्या सैन्यात अधिकारी म्हणून नेमणूक केली.

रमानाथची अक्कलहुशारी

चं चलचुरजवळ हिचांची बाण आहे, असे जाहीर झाले आणि लागू तांब अंतरावरून रत्नपारखी तेथे येऊन पोचले. बाणीत काम करण्यासाठी बरेचसे मजूर आणि हिच्यांना पैलू पाहण्यात तरवेज अशी माणसंही येऊन सर्वांनी गावात एकत्र गर्दी केली, रहाण्यासाठी गावात धरे मिळणे मुश्किल झाले.

अशातच रमानाथ तेथे पोचला. घर शोधता शोधता त्याचे जोडे झिजले. शेवटी कुठेसे एक घर असल्याचा त्याला पत्ता लागला. घरमालकाची अट अशी होती की महिना भाडं पावशे रुपये हावे अन् वर्षभर घर खाली करावे.

रमानाथ मालकाला म्हणाला, "गावातल्या माझ्या दोन घरांपैकी एक मीही भाड्याने देतो, पण तुमच्यासारख्या माझ्या काही भट्टी वगैरे नसतात, इथे तर हा सरळमरळ अन्वय आहे, भासा असं सगळं

की, र्श्वअखेर मी घर रिकामं केले नाही, तर तुम्ही काय कराल?"

"यात कसला अन्वय? मला आपल्या घराची कधी गरज पडेल हे काही मागता येत नाही. मी मोठ्या परिवारातला माणूस आहे. शहरात तहानसा व्यापार करणारा माझा जावई सहकुटुंब इथे येऊन राहू इच्छितोय, अशी कातंसी कळजीय मला. म्हणून मी जर आधीपासून सावध न राहिलो, तर नंतर त्रास नाही का होणार? आता आपण एक कागद करू या. करानुसार घर खाली केलं नाहीत, तर तुम्हाला दरमहा दोन हजार रुपये द्यावे लागतील असं लिहिणार आहे मी त्यात."

घरमालक गुरूाथ अंतरादाखल बोलला.

रमानाथ काहीसा नाराज होऊन म्हणाला, "तुमच्या बोलण्यावरून बसं वाटतंय की तुमचा जावई एका वर्षाच्या आत इथे येण्याची शक्यता नाही; कारण तशी असती, तर मला

हे घर भाड्याने घायला तयार झालाच नसता तुम्ही. बरोबर न? वर्ष संपल्या नंतर ही तो न आला, तर पुन्हा घर मलाच देणार तुम्ही. हेही बरोबर न?"

"हो तर ! अगदी आनन्दानं देईन. तुम्हाला सोडून दुसऱ्या कोणाला का देणू? तेव्हा पुन्हा दुसरा कारनामा करू. कबूल?" गुलनाथने विचारले. नंतर दोघांनी लाप्रमाणे करारनामा लिहिला.

रमानाथ सहकुटुंब त्या घरात राहू लागला. अकरा महिने आनंदात निघून गेले.

गुलनाथ एक विक्की रमानाथला म्हणाला, "तुम्ही हे महिन्याच्या एका उराविषय तारखेला न चुकता भाडे देता, मी कुशा बाहे

तुमच्यावर!"

"इतकं चांगलं घर रहायला मिळाल्याच मलाही संतोष आहे. आता तर असे वादग्रस्त की आपलं गांव निसरून इथेच करपम रहावं." रमानाथही चुशीने बोलला.

त्याचे हे बोलणे ऐकून गुलनाथ लाजव झाला. अन् बाबळन म्हणाला, "काय म्हणालात? आपला करार बिसरलात की काय?"

"नाही नाही. तुमच्या अटी अगदी चांगल्या लक्षात आहेत माझ्या. का? तुम्हाला घराची गरज पडली की काय? जावयाचं पायलं ठरलं इकडे?" रमानाथने विचारले.

"तसे नव्हे. पण पुढल्या महिन्यापासून घरभाडे सहाशे होईल, कबूल असेल तर कसल्या करागद. नाहीतर घरे खाली करावं लागणार तुम्हाला." गुलनाथ स्पष्ट म्हणाला.

गुलनाथचे हे बोलणे ऐकून रमानाथवर जणू वज्रपात झाला ! जरा वेळ तो स्तब्ध राहिला अन् स्वतःला सावरत म्हणाला "हा तर सोळाव अन्वय झाला की ! एका वर्षात शंभरची वाढ? पंचवीस वाढवा हवे तर! म्हणजे जगात थोडातरी त्याच जिवन्त आहे असे वाणवेल. तुम्ही माझं ऐकलं नाही, तर भाडे कमी करण्यासाठी मलाही काय करावचंय ते करीन मी."

त्याच्या बोलण्यावर रागावून गुलनाथ

म्हणाला, "मला सांगावचं, ते मागितलं मी. पुढे तुमची मर्जी." अन् ताबडतोब तो लेशून निघून गेला.

रमानाथची बायको इतका वेळ दोघांचे बोलणे ऐकत होती. ती नवऱ्याला म्हणाली, "जुगाच तक्रार कमाळ? तशी तर मातात भाड्याची धंद कमीच आहेत. भाड कमी करण जमणार नाही तुम्हाला. मुकाट्यानं कागद करून द्या ना!"

आता काय करावं याबाबत रमानाथ विचार करू लागला. आपण तिहुन जिनेले करारपत्र त्याने पुन्हा एकदा गोंद वाचले. त्याला वाटले आपण एकादा चांगल्या वकीलाचा सल्ला घ्यावा. म्हणून तो एका वकीलाकडे गेला. वकीलाने करारपत्र वाचून सल्ला दिला - "जर करारपत्रातल्या अटीचे पालन तुम्हाला करता येणे शक्य नसेल, तर तुम्ही दुसरे एकादे घर घ्या नि हे सोडून द्या."

रमानाथ ने घर तर रिकामं केलं नाहीच, पण अजून एक महिना अधिजाच

राहिला तेव्हा. त्या वेळीच एक महिन्याचे बीम हुजार रुपये दिले त्याने; अन् नंतरच करारपत्र तिहुन बरमहिला नहाणे रुपये भाडे देणू लागला.

"हे करारपत्र महिन्यावर अगोचर तिहुन दिलं असतं तर दोन हजार घ्यायलायले पसते ना? अनावश्यकच चौकशी रुपये जाता येने आयले." रमानाथची बायको हळहळत म्हणाली.

घर बरोबरोच हुता रमानाथला, "वेडी रे वेडी! अग माझे घलाफी ताही लक्षात आले तुझ्या, अगोचर जेव्हा घेतलं तर असा अर्थ झाला जमता की रगनेला माझ्यात शंभर रुपये वाढ! मी तर त्याची अट एक महिन्यानंतर मागतली. म्हणजेच गुलनाथच्या प्राप्तीत चौकशीचा तोटा झाला ! त्यालाच राचं आता काढं वाढत राहिलं. आतल्या आत गळत राहिल तो! मी समजून-अुमजूनच तसे केलेय!"

नवऱ्याच्या या अकलहकारीवर तसाई की रसाच हेच करेला त्याच्या बापकोला !

